

Moralno-pedagoški poizkusi in uspehi.

Pavel Flerè.

(Dalje).

3. Amerikanska moralna pedagogika v šoli in šolski disciplini.¹⁾

Ameriška šola temelji na ideji, da je moralna vzgoja znamenitejša od intelektualne, je dejal W. T. Harris, najvišji vzgojni uradnik v Združenih državah. Sicer se ne poučuje v javnih šolah etike, pa v zlic temu ni vodstvo šole in šolska disciplina v vzdrževanju reda in v tem, da si pridobi učenec kakor hitro mogoče, dosti znanja; v prvi vrsti je tu etična samostojnost učencev. Drugod je to seveda drugače, saj je pri nas tudi disciplina v prvi vrsti za to, da se samostojnost in samoodgovornost ne razvija.

Fr. W. Foerster je proučeval ameriško javno šolo v uradnih poročilih in v šolah samih in pripoveduje, da kdor je obiskal kdaj v Ameriki ljudsko šolo, pa če je tudi na pr. v najubožnejših mestnih delih New-Yorka ali Chicago, kjer so največ otroci priseljencev, ki se komaj amerikanizirajo, se le čudi vedno na novo, ko vidi ta medsebojni respekt in prosto spoštovanje, na katerem temelji medsebojno občevanje med učitelji in učenci. Tam — pravi — da se dobi pojem o velikosti redovnega vpliva, globoko ublaženje navad, ki more izhajati iz apela na čut do časti, iz spoštovanja polnega in zaupljivega občevanja. Povsod se naleti na besede: respekt pred seboj, samoobvladanje, samodelovanje. Prostost, in ne represija vseh samolastnih sil učenčevih in zopetna uporaba teh sil za prostovoljno disciplino — to je princip, ki tamkaj vse poživlja. Naj pokažejo izjave avtoritet na potju pedagogike, kako jasno in smotreno se pojmuje ta šolska disciplina kot predpriprava na demokratičen značaj socialnega in političnega reda.

¹⁾ Tu opozarjam na članek „Telesna kazen“, ki je izšel v lanskem Pop. str. 323. i. d.

Superintendent šol v Clevelandu (Ohio) pravi v svojem poročilu l. 1898.: Šolski red naj ne temelji na podložni aktivnosti, ampak na taki, ki se vodi pametno in smotreno ter je organizirana. — Superintendent šol v St. Louis je pisal že l. 1870. v svojem šolskem poročilu: Amerikanski šolski sistem mora stremiti po tem, da pride do veljave duh političnih principov in institucij naše dežele. Samovladanje je temelj naših političnih institucij in mora biti tudi temelj individualnega življenja. Pa ta kontrola samega nad seboj ni dar srečnega trenutka — to je navada, obdržavanje duha; kar nastane le kot posledica dolgega in težkega boja s strastmi in poželjivostmi, ki imajo nekaj časa svojo nadvlado, svojo mogočno nadvlado nad vsako človeško dušo. Da se napravi učenca samostojnega, da se ga vodi do tega, da si zapoveduje sam — to mora biti trdni smoter, ki prodira celotno šolsko vzgojo.

„Class Management Monograph“ pravi: Edina vlada, ki sploh služi to ime, je samovlada — da jo uresniči, temu moraja služiti vsa učiteljeva dejanja na pedagoškem polju.

Mr. Hervey, ud izpraševalne komisije v New-Yorku, piše v „New-York Teacher Monograph“: Najgloblje in najdragocenejše v otroku je ravno želja, da postane popolnoma svoj. Prva in največja zapoved za učitelja je: Respektiraj v otroku ta nagon k samostojnosti, ki ga sili, da bi živel svoje življenje po svojem lastnem načinu. Noben učitelj naj bi se ne bal, da celo pozdravi krepko opozicijo proti svojim lastnim načelom, če je ta opozicija le pametna in primerna. Malo je reči, ki bi stale v vzgojnem znanstvu tako trdno kot tole: Če sili učitelj ali oče svojega otroka h klečeplaztvu, pride otrok v nevarnost, da prihodnjič sploh pred vsakim klečeplazi. Naloga učiteljeva je, da ne zlomi tega otrokovega boja po samostojnosti, ampak ga razjasni; ga ne iztreblja, ampak oduševlja.

Zlasti jasno kaže to pedagoško tendenco prof. Dewey v že omenjeni knjigi „School and society“, kjer pravi:

Gotovo je, da se je zgodila z našim socialnim življenjem globoka izprememba. Če hoče torej imeti naša vzgoja za življenje kak pomen, se mora tudi ona podvreči taki izpremembi. In ta se že godi. Vpeljava rokotvornega pouka, prememba moralične atmosfere v šoli, razmerja med učitelji in učenci, discipline, vpeljava bolj aktivnih faktorjev, ki se opirajo na lasten izraz in na samodirekcijo — vse te stvari so bolj slučajne zahteve, so nujnosti večjega socialnega razvoja. Nam pa gre le za to, da organiziramo te faktorje, da jih pojмимо po vsem njihovem smislu ter predamo tem osnovnim principom nerazdeljeno vladarstvo nad našim šolstvom, da postane vsaka naših šol občestvo v malem . . .

Glavna stvar pa je, da ti principi niso le teorija, ampak da prešinjajo, kakor se je videlo, že leta vse ameriško šolstvo. Naj navedemo še par primerov iz raznih severo-ameriških mest.

Zelo karakterističen eksperiment v „self-government“ (samovladanje) objavlja „Elementary school Teacher“ v decembru 1902. Poročilo je sestavil dotični razred sam in tu ga podajamo v skrajšani obliki:

Naš učitelj je pogovarjal z nami razne vrste vlad. Pokazal nam je 4 vrste: anarhijo, despotizem, patrijarhalno vlado in samovlado. Vprašal nas je, kateri način nam je najljubši. Vsi smo glasovali za samovlado. Menili smo, da bi tu lahko delali, kar bi bilo nam dovolj.

Skraja je bilo prav dobro, ker nam je bilo novo. Potem pa smo zanemarjali respektiranje medsebojnih pravic in smo bili tik pred anarhijo. Učitelj nas je opozoril, da pomeni zloraba prostosti vedno začetek bližnje izgube prostosti in nastop despotov — pa ta opomin je slab konec le malo zadržal.

Nekega popoldneva, ko smo bili sami, je bil pri nas velik nemir. Naenkrat pa vstopi ravnatelj in pravi: — je to način, kakor se sami vladate? Nato je prišel naš učitelj, molče nas je gledal, molče odpustil. Prihodnje jutro pa smo čitali na tabli sledečo objavo: Osebe, ki zlorabijo prostost, je treba k spoštovanju zakona prisiliti. Prvi razred je ponovno pokazal, da ni zmožen za samovlado; zato bo odslej pod zapovedjo postav. Vsi si morate prepisati sledeče odredbe:

1. Vam se več ne zaupa; vse, kar storite, morate storiti pod osebnim učiteljevim vodstvom. Na koncu vsake ure ostanete na prostorih, dokler vas učitelj ne ekskortira v drug razred. — Tako je bilo še nekaj zapovedi. In res so nas vsepovsod ekskortirali kakor ujetnike.

Črez nekaj dni so tiste, ki so se odlikovali z lepim vedenjem, oprostili. Ti prosti učenci — se je reklo — žive v prostosti namesto pod postavo; t. j. oni slede prostovoljno vrsti principov, ki so si jih sami napravili ter jih priznali, namestu vrsti odredb, ki jih niso določili oni in ki jih morajo izpolnovati le siloma. Njim se zaupa mesto, da bi se jih stražilo. Svoje učitelje imajo za prijatelje in ne policaje.

Splošno se bodo držali pravil, ki veljajo vsepovsod med gospemi in gospodi.

V posebnih slučajih jih bo vladala konstitucija, ki si jo smejo sam določiti in skleniti.

Ko smo videli prednosti svobode, so še vedno bolj zasluževali učenci pravice „prostih“ — dokler nismo živeli končno vsi v prostosti.

Poskus nas je prepričal, da samovlada sama kaže, kaj pomeni pravzaprav svoboda in koliko samozatajevanja, čuta do časti in odkritosti da zahteva.

Pri gorenjem eksperimentu se je gotovo izvrstno posrečilo, da so učenci natančno videli zvezo med svobodo in samovlado.

Karakteristično za te nove moralno-pedagoške metode je tudi ravnanje učitelja, ki vpraša svoje učence: Kdo je pravzaprav določil šolski

red in razredno disciplino. Otroci so ugibali: Ravnatelj, šolski svet; država. — „Ne“ — pravi učitelj — „te odredbe izvirajo kar iz smotra šole samega — če hočete svoj duh razvijati in če hočete, da vam pri tem pomagam, potem ni nobene druge možnosti, kakor da se uklonimo tem postavam. Samo na sebi ni slabo, če se govori med poukom — pač pa je to ravno nasprotno šolskim smotrom . . . Na ta način razlagajo ameriški učitelji in učiteljice svojim učencem dostikrat tudi, zakaj moti pogovarjanje in šepetanje pouk.

Kolonel Parher v Chicagu, ki je bil eden največjih zagovornikov take šolske discipline, je vprašal zjutraj navadno vse učence skupaj: „Kako se že imenuje ona velika, velika beseda?“ „Odgovornost“, mu je zadonelo nasproti. „Da, odgovornost — in od tega malega dečka tukaj pa od one male deklice tam je odvisno, kakšen bo danes pouk“.

Seveda ne manjka tudi tukaj nemirnežev, ki rušijo red in pri katerih ne izda samo tak apel. Če pa se vpraša učitelje in učiteljice, kako opravijo s temi elementi brez tepeža, odgovarjajo vedno: „S pomočjo javnega mnenja“. V takih slučajih mora n. pr. večina določiti pokoro, ki naj se naloži grešniku. Učitelj pa se ne sme držati v slučajih konflikta na strani slabih, ampak mora obračati vso svojo energijo na boljše elemente, ki naj jih napravi za vzgojevalce drugih. Če se mu nihče ne smeje, se naveliča vsakdo uganjati burke. Kar se tiče kaznovanja, se to seveda ne zametava docela, ampak tudi tu ima svojo pravico self-government, in osnovni princip demokracije „sodelovanje vladanih“ pride kolikor mogoče do veljave — kar je v tem slučaju pogosto, da si mora določiti grešnik kazen sam — učitelj pa določi disciplinarno sredstvo, da odgovarja kolikor le mogoče natančno čutu časti in pravičnosti učencev. Da pa spoznajo mnenje učencev za ta namen, prirejajo učitelji včasih razredne spise, kjer se predloži razredu fingiran disciplinarni slučaj ter se mu stavi vprašanje, kaj naj se v tem slučaju zgodi. William Monrol je napisal „Razvoj socialne zavednosti otrok“, kjer je mnogo interesantnih slučajev o naziranju otrok o disciplini in kaznih, kakor tudi mnogo zapiskov o kolektivni odgovornosti razreda napram posameznim grešnikom. Profesor Karol Barnes smatra izpraševanje otrok v teh ozirih za zelo znamenito sredstvo discipline v šoli in doma, ker po njegovem mnenju otroka ni mogoče vzgajati k samolastni disciplini, če se ne sklada disciplina s čutom pravičnosti; zato pa morajo poznati učitelji vzroke, zaradi katerih smatra otrok kazen za pravično ali krivično. To prepričanje je napotilo tudi W. Mouroe-a, da se je pripovedalo 2972 šolarjem, starim 7—16 let, v Massachusettsu sledeče: „Učiteljica je prepovedala otrokom v šoli, da bi se glasno smejali. Kó pa je imela nekoč mnogo posla, se zasmeje nekdo tam v kotu. Učiteljica vpraša, kdo je bil, ker pa dečki in deklice niso hoteli povedati učiteljici, kdo se je smejal, ni mogla izvedeti“. — Nato

se je otrokom naročilo, naj napišejo, če mislijo in zakaj mislijo, da je bilo upravičeno, ker niso hoteli izdati tovariša. 1647 jih je bilo mnenja, da bi bilo prav, učiteljici pokorno povedati; 1318 pa jih je odobravalo molk. Deklice so bolj pripravljene, da zatožijo grešnika — o čemer se je gotovo že vsak prepričal pri svojih učencih — pa tudi mlajši povedo rajše kot starejši. Med odgovori prve vrste so zlasti zanimiva tale utemeljevanja za naznanjenje: 1. Naj se ne misli slabo o nedolžnih. 2. Naj govori, kadar je kdo vprašan. 3. Pokorščino je vsak dolžan. 4. Krivec bi se moral naznaniti sam — ker se ni, bi morali napraviti to drugi. — Med utemeljevanji druge vrste pa so najpogostejša sledeča: 1. Kar nečeš, da se zgodi tebi itd. 2. Ni lepo, če se toži. 3. Ni dolžnost otrok, da poiščejo krivca. 4. Preprečiti hočemo kazen.

Mouroe pravi: — Kakor so tudi nezrela otroška mišljenja, se ne more doseči najboljših rezultatov v šolski disciplini, če se otroka prisili, da uboga odredbe, ki nasprotujejo temu, kar smatra on za pravični kodeks etike. Ni težko razviti pri otroku novo, staremu ravno nasprotno merilo; pisatelju se zdi, da je iskati največjo vrednost te metode raziskavanja otroške narave z ozirom na šolsko disciplino v tem, da se določi stališče otrokovo in poišče temelj njegove vere v pravičnost ali krivičnost kakega ravnanja, da učitelj lahko vidi, kje mora začeti s svojim poukom.

Ravno tako zanimiva je tudi določitev o otroškem naziranju v razredni odgovornosti. Naslednji dogodek se je pripovedoval 3005 šolarjem 7—16 let.

Nekega dne so poklicali učiteljico iz razreda, da govori z neko damo. Otroci so delali velik trušč. Ko se je vrnila, ni mogla določiti, kdo je bil poleg in je pridržala ves razred po šoli.

Otroci so dobili vprašanje, ali se jim zdi kazen pravična ali krivična. 66% dečkov in 72% deklic so jo smatrali pravičnim, 32% dečkov in 27% pa krivičnim. Kolikor starši pa so bili otroci, toliko bolj je naraščala kurva, v kateri so označili otroci kazen za krivično.

Sledeče vzroke so navajali kot pritrjevanje kazni: 1. Učiteljica ne more najti krivcev, torej ji ne preostaja drugega. 2. Razred naj bi naznanil one, ki so delali največji hrup. 3. Ne bi se zdelo razredu več uganjati neumnosti, če ni učiteljica navzoča.

Od onih, ki so smatrali kazen za krivično, jih je bilo največ mnenja, ki ga je zapisala deklica: „Mislim, da ravna učitelj vedno krivično, če pridrži po šoli ves razred. Kajti ves razred ni zakrivil ničesar, in ni prav, da se kaznuje ljudi za napake drugih.“

Še drugi pa so bili mnenja, da bi morala najti učiteljica krivce, ter ji predlagajo, naj bi vprašala vse po vrsti, in pri onih, ki so delali nemir, bi bil „obraz rdeč kakor pesa“.

Seveda ni s tem rečeno, da bi se moral zadovoljiti učitelj kar s takimi določevanji ter uravnovati svoje kaznovanje kar po teh otroških mnenjih. Prav lahko pa upravlja vse to, da popravlja naziranja svojih učencev, jih pojasnjuje ter spravlja v soglasje s principi, ki jih zastopa sam. Brez tega stika z otroci pa izgubi disciplinarno postopanje svoj najboljši vpliv.

Foerster pristavlja tem poročilom tukaj, da bi bilo želeti, če bi učitelj na podlagi takih informacij revidiral svoje lastne principe, ker je inkvizitorično iskanje krivca že sploh zastarelo in napravlja le nepotrebne in težko razrešene konflikte — kar se je zgodilo že vsakemu, ki je enkrat poskusil na ta način. Glede revidiranja svojih principov pa bi dejal še jaz, da kakor morajo biti isti trdni, morajo imeti tudi nekako svoje pododdelke, ki se jih mora od slučaja do slučaja akomodirati individualnostim.

S tem je torej označena tendenca, da se apelira v disciplini povsod pri otrokih na čut časti, in s tem stoji v tesnem stiku, da je telesna kazen v vseh boljših ameriških šolah popolnoma izključena. Ameriški pedagogi poudarjajo popolnoma prav, da ponižuje нравstveni nivo v razredu že samo zavedanje, da se je izpostavil eventualno takemu ponižanju, pri tem ko se čutijo otroci že z absolutno varnostjo pred tako kaznijo počaščene in spoštovane ter reagirajo temu odgovarjajoče. Če se pravi, da so otroci pač različni, naj se premišljuje o sledečem slučaju.

Dovolil bi se opozoriti na uradno poročilo britiških šolskih oblasti „Moral education in American Shools“ o dogodku v Toronto. Nadzornik pride v šolo, kjer se je rabila šiba, pa so bile vzlic temu počeckane vse stene in se je lahko konstatiralo razna znamenja razuzdanosti. Opozoril je ravnatelja na sosedno šolo, v kateri je bila palica principialno izključena in vendar je bila v nji najboljša disciplina. Ravnatelj odvrne: „A, to so drugi učenci, tukaj ni treba teh sredstev — ampak ti paglavci tukaj . . .“ Nadzornik aranžira (karakteristično za ameriško lahkoto gibanja!) menjavo. Pretepajoči ravnatelj je bil premeščen za eno leto na sosednjo šolo, medtem ko je prevzel oni vodja pretepavano šolo. Po enem letu pa je bila vzorna šola na nivôju te, pri tem ko se je ona vsa v neredu pod vodstvom novega vodje že v nekaterih tednih popolnoma izpremenila.

Vprašal bi, kako pa pride, da so se odločili ravno vzgojitelji v specialnih zavodih za težko vzgajajoče in zanemarjene otroke v vseh deželah skoro brez izjeme za popolno opustitev telesne kazni? Kaj n. pr. poroča angleški „Journal of Education“ o „Maison paternellè“ v Mettraqu — poboljševalnica, ki je dosegla celo v najdesperatnejših slučajih največje uspehe. Tudi najmanjše telesno dotikanje je tu sploh izključeno — in ravno to je podlaga vsega pedagoškega uspeha: čut do časti, spoštovanje samega sebe je pri gojencu sveto in že s tem se ga opominja

na skrito lastno vrednost, na katero je morebiti že sam pozabil ali pa se je ni zavedal in ki je vendarle koren vse njegove npravstvene eksistence.

Glavne zahteve te „nove discipline“ se lahko združijo v sledeče točke:

1. Večjo prostost otrok.
2. Željo, da se stori iz vladanja („die Regierung“ je tozadevni Herbartov izraz) samovladanje.
3. Izpremenjene metode k pomnožitvi pazljivosti; otrok ne motiti z vednim klicanjem, rajše napraviti, da bo predmet zanimiv.
4. Izločenje telesne kazni.
5. Sodelovanje otrok pri določanju disciplinarnih sredstev. (V nekatere šolah je največja kazen, da ne sme delikvent govoriti nekaj dni s svojimi součenci.¹⁾)

Gotovo ni vse zlato, kar se sveti, a gotovo ni rodil tudi ta novi princip vsepovsod blagoslova, ker je imel dostikrat pretirano veliko prostosti na otroške samolastne discipline. To pa seveda ni v bistvu novega sistema, ki mu ni zato, da predrugači disciplino, ampak le sredstva; pokorščine ne odpravlja — pač pa jo ustvarja kot samovoljno. In da doseže ta pedagoški uspeh, je treba poleg tudi še posebnega direktnega etičnega pouka, ki naj postavi otrokov interes na samolastni disciplini na širšo podlago vplivanja, pri tem ko naj osvetli od vseh strani vodilno misel nove metode, ki jo je izrekel neki ameriški pedagog, ko je dejal: „Podrejenje ni nikaka žrtev, pač pa največji triumf individua.“

Ameriški učitelji in učiteljice verujejo na npravstveno moč zaupanja. „Družba ne raste le s trudom in delom, ampak tudi z zaupanjem,“ pravi eden od njih, in drugi zopet upa, „da pride dan, ko bodo vodili naše šole učenci; četudi ne po obliki, pa vendar faktično, tako da postane učitelj tako eno z najboljšimi elementi med učenci z načinom svoje obravnave in prednašanja, da ostane red pokoncu brez njegovega prizadevanja.“

Torej vsepovsod: Ne učiteljevo vladanje, ampak samovladanje!

(Dalje.)

Kremenjak in apnenec.

Prirodopisna slika.

„Kremenitega značaja“ je tisti mož, ki ne obrača plašča po vetru, se ne ravna po slučajnih okoliščinah in vplivih, ampak stori v vsakem slučaju to, kar je spoznal za pravo.

¹ Že v tem slučaju vidimo, kako previdni moramo biti pri izbiranju kazni; mislimo si učenca, ki nagiba k preziranju samovoljnosti, v taki kazni: prezir in ironiziranje same sebe bi rodila.

„Kakor kamen trdo srce“ ima neusmiljen človek. Njega ne gane bridka solza, ne jok in stok. Neizprosen je.

Kremenjak je na zraku in v vodi nespremenljiv, torej dobra podoba za „kremenit značaj“. Apnenec ali apneni kamen ni sicer zelo trd, raniš ga z navadnim šrebljem, za simbol „trdega srca“ pa nam še vedno lahko služi, saj ga ne oplazniš ne z nohtom, ne z najtršim lesom.

Kremenjak in apnenec sta najnavadnejši in najbolj znani rudnini, najdeš ju v gorah in po ravninah.

Kremenjak se nahaja v skalnih votlinah in razpokah v kristalih, kot sestavina kamenin, kakor granita, sienita, kremenjakovega porfira, trahita, gnajsa, sljudovca, rogovačnika i. dr. pa v zrnih, redkeje ga najdemo v ležiščih, gnezdih, razpoke izpolnjejočih gredah in žilah. Po ravninah je v obrušeni kosih v produ, v drobnih zrnih pa v pesku. Včasih je pesek po ravninah tako droben, da ga veter nosi in dela iz njega zamete, kakor pri nas iz snega. Tak pesek je v severnem delu Lineburške pustinje, v Arabski puščavi, v Sahari i. t. d. Popotnikom in karavanam po teh krajih je tak piš zelo nevaren. Prah ni nikoli brez kremenjakove primesi. Nekatere toplice in morska voda imajo raztopljenega v obliki kremenice, njegove kemične sestaviné. Mnogo živalskih in tudi rastlinskih ostankov je okremenelo, ker jih je premakala kremeničnata voda. Čisto drugače nastopi v gorah apnenec. Nikdar ga ne dobiš kot sestavino v kameninah, ampak vedno le v velikih ležiščih in skladih, kakor n. pr. na Pohorju, v Južnih in Severnih Apnenkah, Slov. Goricah i. t. d. Tam pa tam je še v gredah in žilah. V ravninah je v obrušeni in oblastih kosih v produ. Vrelci niso nikdar brez apnenca, nekateri ga imajo več, drugi manje.

Tudi v organski prirodi sta kremenjak in apnenec zelo razširjena. Kremenjak se nahaja kot kremenica v živalskih in rastlinskih organizmih, pa nikjer ni hranivna snov, ampak ima povsod drug pomen.

Pri človeku je kremenjak (kremenica) v zobni sklenovini in v laseh, sledovi se najdejo v kosteh, v žolču in v krvi. Vsi zobati vreteničarji ga imajo v zobeh in kosteh, sesavci v dlaki, ptiči v perju in jajcih. Večo vlogo pa igra kremenjak pri nekaterih nižjih živalih. Spužve kremenitnice imajo v svojem mehu kremenitno ogredje, pri spužvah rogokremenitnicah je os v ogrednih iglah iz kremenice, pri premicanih, v morski vodi živečih mreževcih (iz debela praživali, reda korenonožcev, roda mnogoprekatnikov) je vse lično in nežno ogredje iz kremeničnih igelc, okenc in mrežic. Ogredje je živalicam opora, tudi jim daje večo trdnost.

V veliko veči meri kakor kremenjak v obliki kremenice je zastopan v živalstvu apnenec. Nahaja se v kosteh in luskinah vreteničarjev (tukaj ga je sicer malo), trda luščina na jajcih ptičev, krokodilov in želv je iz apnenca, koža nekaterih stonogov in mnogih rakov je vapnenjena, lupine

glavonožcev, polžev, školjk in cevi nekaterih črvov cevakov so po tvarinski sestavi največ iz apnenca,¹ iglokožci (morski ježi, morske zvezde, morski brizgači in morske lilije) imajo vseskozi vapnenjeno kožo in bodice iz apnenca, ogredje koralnjakov (iz debela mehovcev) je iz samega apnenca,² isto tako imajo pužve apnenovke apneno ogredje, prekatniki (foraminiferi) pa apneno prekatnico. Apneni tvori v živalskem telesu so opora, zunaj na telesu pa zaščitila in branila.

Kremenjak, oziroma njegova kemična sestavina kremenica in apnenec v rastlinstvu.

Kdor je že rezal španski trstovec, je opazil, da zdrkne čez njega nož. Zakaj zdrkne? Zato, ker so stanične mreže stanic v skorji polne kremenice. Listi naših trav in šašov imajo tako trde in ostre robe, da se z njimi vrežeš kakor z nožem; kremenica, ki se nahaja v staničnih mrežah tančičnih ali epidermičnih stanic, jim je dala trdoto in ostrost; tudi dlake na travnih in šašovih listih so kremenične. Listje brusnic (*Vaccinium vitis idaea*) listje rjavega ravša (*Rhododendron ferrugineum*) in brinja imajo tančico (epidermis), obstoječo iz stanic, katerih mreža je debela in vsa napolnjena s kremenico. Bodice na osatih in drugih bodičih rastlinah in pekoče dlake na koprivah so na koncu okremenene, zato so trde in krhke, da se jim ost lahko odlomi. S preslico, ki raste ob izvirkah in se ji pravi konjski rep ali cinovka, drgajo in likajo kovinsko posodo, ker je vsled okremenelih staničnih mrež stanic v močni tančici stebela in lističev trda. Na dnu potokov in morja ob obalih najdeš nešteto množico micanih kremenatih alg, katerih dvodelna lupinica je tako napolnjena s kremenico, da ostane kremenično ogredje kot lična in nežna mrežica celo, ako deneš rastlino v ogenj. Kremenite alge pogibajo in njih rastlinski deli segnijo, oklepi pa ostanejo in se kopičijo na dnu vode. Ker se te alge zelo hitro množijo (ena sama ima v 24 urah lahko čez en milijon potomcev), so se v prejšnjih dobah na nekaterih mestih tako nagomilile (kopičijo se seveda še dandanes), da tvorijo več metrov visoke sklade, kakor prah drobne prsti, kateri se pravi kremenata sipa. Pri Bilinu, Frančiškovi varih i. dr. na Češkem merijo te plasti po 5 m, na berlinskih tleh — Berlin stoji na takih plastih — pa 23 m. S kremenate sipo belijo stene in likajo kovinsko posodo. Prej je tudi bila sestavina dinamita, zdaj je namesto nje žagovina. Omeniti mi je še, da nekatere rastline, n. pr. brezstebelni svišč (*Gentiana acaulis*) in neki loč

¹ Lupine in hišice teh živali so na nekaterih mestih na morskem dnu in tudi v gorah na suhem tako nakopičene, da tvorijo sklade, več in mnogo metrov debele.

² Koralnjaki stvarjajo v toplih morjih ne daleč od morskih obali, okoli otokov in na morskih plitvinah orjaška korajlišča ali koraljne grebene, ki so po 1300 m široka in včasih več sto kilometrov dolga.

(luncus) le v taki zemlji prosepata, kjer je dosti kremenice; takim rastlinam se pravi kremeničnice.

Kremenica daje rastlinam večo trdnost, jih varuje neugodnih vremenskih vplivov in prevelikega izhlapevanja vode; tudi jih brani živalskih napadov.

Večega pomena ko kremenjak (kremenica) je za rastlinstvo apnenec, kjer ni apna, tam ni rastlinske rasti. Kalcij, ki se nahaja v njem, je namreč ena izmed tistih ednajstih prvin, brez katerih ne more nobena rastlina živeti. Nekatere rastline potrebujejo več, druge manje apna; take, ki ga mnogo potrebujejo, kakor n. pr. precejšno število metuljčnic, rastejo in storijo le na apnenih tleh, imenujemo jih rastline apnenčnice. Listje vednozelenega kamnokreča (*Saxifraga aizoon*) in še drugih rastlin so pokriti na zgornji strani s tanko plastjo apnenca (včasih imajo samo pege iz apnene skorje), da jim voda prehitro ne izhlapeva. Morske alge apnenčnice jemljejo iz vode ta raztopljen apnenec vase, ga izločujejo na zven ter polagajo okoli sebe. Izumrla alga apnenčnica *Lithothamnium ramosissimum*, ki je v mediteranski dobi v ogromnem številu pokrivala tla velikega Panonskega morja (med Alpami in Sedmograškim) je v svojih apnenih ostankih bistven sestavni del litvanskega apnenca, katerega je v Slov. goricah mnogo. Na mnoge rastline, ki žive v vodi, seda v vodi raztopljen apnenec in jih obda polagoma z apneno skorjo. Če rastlina vsahne, se pogrezne na dno in segnije, njen oklep pa ostane in se sprime z drugimi, že na dnu ležečimi. Tako nastane apneni maček ali lahnjak. Ako curlja apnena voda po na tleh ležečih zeljščih in po mahu ter jih obliva, seda na nje apnenec in dela se apneni maček. Apnenec je s svojo kemično sestavino kalcijem rastlinam hranivo, zunaj na njih sedeči pa jih varuje, kolikor jih je na kopnem, izsušenja in živalskega zoba, v vodi rastočim pa daje večo trdnost in okorelost.

Kristalovani kremenjak se v vodi ne raztaplja, kremenica, katero najdemo v vodi raztopljeno, je brezlični (amorfn) bolj kakor prah drobnji kremenjak, ki se nahaja v razpadinah živcev in drugih silikatov, v katerih je ta kemična snov bistvena sestavina in katere določen del iz spojine izstopi, ako dotične rudnine sprhne in razpadejo. V ognju se kremenjak nekoliko zrahlja.

Apnenec je v vodi, v kateri se nahaja ogljikova kislina, v precejšnji meri raztopen, v ognju izgubi ogljikovo kislino in postane prhek ter loži.

Kremenjak se je izločil v kristalih iz zemeljske žarje pri njenem shlajanju, ali pa je izkristalizoval iz pregrete (silno vroče) vode, stoječe pod silnim zračnim tlakom, v kateri vodi se je nahajal raztopljen.

Apnenec je bil ves, kolikor ga je, nekdam raztopljen v vodi in se je usedel, ko je dosegla voda stopinjo sitišča, v kristalni obliki na dno;

kristali so nastali pri izločevanju iz vode na kakem prostem površju ali pa v votlinah.

Kremenjak kristaluje v šesterostranskih prizmah, katere nosijo na vsakem koncu šesterostransko piramido. Kristali so redkokdaj na obeh koncih razviti, na tistem, s katerim so priraščeni na podlago, ni piramide. Velikost kristalov je različna. Najmanjši se s prostim očesom komaj vidijo, največi pa so do 1 m dolgi in po sto, tudi več sto kilogramov težki. Taki veliki kristali so se našli v skalnih votlinah centralnih Alp na Solnograškem, Tirolskem, v Švici in na Francoskem. Prizmine ploskve kristalov so raskave in povprek regaste, robaste ali črtaste.

Apnenčevi kristali so nekake tri- in šesterostranske piramide, katerim se pravi romboedri in skalenoedri. Največ je sedečih in združenih v skupine, le redkokdaj se dobe prosti in na obeh straneh razviti. Veliki niso, največi merijo le nekaj centimetrov, najmanjši so milimetrske velikosti, srednjevelikih je največ.

Kremenjakovi kristali niso razkolni, apnenčevi pa se dado na tri strani in sicer vštricno z romboedrovimi ploskami zelo čisto in popolno kalati.

Skalni ali kristalni kremenjak je največ gost, kristalni apnenec veliko, debelo in drobno zrnat ali gosto, redkokdaj protast ali vlaknast.

Kremenjakovi kristali so vodočisti (kamena strela), majhni izluščeni (marmaroški diamanti), rumeni kakor vino (citrin), vijoličasti (ametist), čadasti, kakor da so nakajeni (čadovec), črni (morion). Zrnati kremenjak je bel kakor mleko (mlekovec), rožastordeč (roževec), mesnordeč (železni kremen), črn, pri tem škrlast (kremenjakov skrnilnik, tudi lidit) in raznobarven (navadni kremenjak). Gosti je žolt ali rjav (jašma, jaspis) bel, modrikast, žoltkast, pri tem prosojen in kemično z opalom pomešan (kalcedon), mesnordeč (karneol), svetlozelen (krizopras), sivkastozelen (prazem), temnozelen ter rdeče pikčast (heliotrop), raznobarven v tankih, včasih lupinastih plasteh (agat), sivkastorjav s skoljčnim lomom in ostrimi robi (kresilnik ali kresilni kamen). S kremenico prešinjen in okamenen les se imenuje drvenec. Ako se useda iz kremenične vode kremenica na dno, nastane kremenova siga. S kako vezjo (kremenica, apnenec, glina) zvezana in zlepljena peskova zrnca dado peščeneec.

Tudi apnenec je raznobarven, toda dolgo ne tako, kakor kremenjak.

Kristali so vodočisti, belkasti, sivkasti, rjavi. Kristalni apnenec je bel, belkast, siv, sivkast, rujav, rujavkast, pisan in črn. Tudi pri apnencu razločujemo več vrst. Čisti in popolnoma prozorni kristali se imenujejo dvolomec, najlepši se najde v veliki bazaltovi razpoki blizo Helgustadira v Islandiji, pravi se jim islandski kalavec; navadni kristali se zovejo drstev, apnenik ali kalcit. Kristalni apnenec v drobnih zrnih

ali v gosti sestavi se imenuje mramor (marmor), najlepši mramor je kararski iz kamnolomov pri Karari v Zgornji Italiji, navadni skalni, skratka apnenik, vlaknasti vlaknec, iz skoljčnih lupin in polževih hišic sestavljeni skoljčni apnenec, iz koraljnih oklepov sestoječi koraljni apnenec v storževih, kruneljivih ali stebrastih oblikah kapnik, na skalah in zidih sedeči apnena siga, rastlinska stebila obdajajoči maček ali lahnjak, z glino pomešani lapor, gost in tenko skrilst kelheimski skrilstnik. Ako zveže kaka vez kose apnenčeve gromaze na znožju apnenih gor, se naredi sprimek ali brečija, če pa zlepi obrušene in okrožene prodovce v ravnini, nastane labora ali konglomerat; tudi kreda je vrsta apnenca, sestoječa iz prašnatega apnenca in silno majhnih oklepčev morskih praživalic korenonožcev; v velikih množicah se nahaja na južnem Angleškem, severnem Francoskem in na otoku Rujani.

Kristali obeh rudnin se svetijo kakor steklo (steklena sijajnost), kristalni kremenjak kakor tolšča (tolščena sijajnost), kristalni apnenec pa nima nobenega pravega svita.

Ako drgneš s kristalom ali kristalnim kosom kremenjaka ali apnenca po neloščani porcelanasti plošči, dobiš belo črto (bela raza).

Obe rudnini sta popolnoma prozorni (v kristalih), razločno prozorni, prosojni, na robih prosojni in neprozorni.

Apnenčevi kristali (nekoliko tudi kremenjakovi) razcepijo vsak svetlobni žarek, ki je šel od strani skozi nje, razločno na dva žarka, zato vidimo predmete, ki jih gledamo od strani (ne od zgoraj ali spodaj) skozi kristal, dvojno. Žarki pa se še drugače spremenijo, namreč tako, da se ne drže več zakonov, veljavnih za navadne svetlobne žarke (so polarizirani).

Kremenjak je trd, da daje, z jeklenim kresilom kreščen, obilo isker, rani ga le trda pila, v Mohsovih trdotnih gredih je na sedmem mestu. Omeniti mi je še na tem mestu, da nastane, ako drgnemo dva kremenjakova kosa drugega ob drugem, neki medel sij in neprijeten duh.

Apnenec je primerno mehek, rani ga navadni žebelj, Mohs ga je postavil v trdotni lestvici na tretjo stopnjo.

Lastna teža se pri obeh rudninah premika med 2·6 in 2·8.

Kremenjak je kemično kremenov dvokis SiO_2 , t. j. čista kremenica. Apnenec sestoji iz kalcijevega kisa CaO in ogljikove kisline CO_2 , je torej kalcijev karbonat, kateremu odgovarja kemična pisava $CaCO_3$.

Iz popolnoma prozornih kremenjakovih kristalov režejo in brusijo svetlobne leče za naočnike, ščipalnike in razne druge optične instrumente.

Rezati jih morajo iz kristalov poprek, ne po dolgem. Namesto diamanta se vdelujejo v nakite iz čistih kristalov zbrušeni kamni. Cesar Nero je imel iz popolnoma čistega kremenjakovega kristala (Rimljani so

dobivali kremenjakove kristale iz Alp) dve dragoceni kupici; ko je pa bil nekdanj jezen, je obe razbil, da bi po njem nikdo ne pil iz njih. Kot žlahtni kameni se še rabijo razen vodočistih kristalov citrin (namesto topaza), ametist, mlečnik, roževec, prazem, jašma (jaspis), kalcedon, karneol, krizopras, heliotrop, oniks in agat. Iz jašma in agata dolbejo tudi pepelnice, skodelice, okrožnike, skledice i. dr. Znana je poraba kremenjaka za steklo, večega kamenja za tlak po mestih, peska za malto, drobnega peska za potros na mokro pismo, kresilnika za kresanje itd.

Še mnogoličnejša je poraba apnenca. Kristale islandskega dvolomca kalajo, režejo in brusijo na optične leče in druga svetlobna telesa za preiskovanje svetlobnih žarkov. Iz mramorja klešejo kipe, prizmatično stavbno kamenje, stebre in razne okrase za stavbe in izdelujejo nagrobne in druge spomenike. Navadni apnenec služi kot zidni kamen, v ploščah za tlak, raztolčen za cestni prod; iz njega žgejo živo apno, (pri žganju se izžene iz apnenca ogljikova kislina), ki se potem ugasi (na mesto ogljikove kisline stopi voda); z ugašenim apnom belijo stene in ga rabijo za zidno malto, tudi služi za pridevek raztopljeni bakreni galici, s katero škropijo trsje v svrhu uničevanja medene rose (peronospore). Kamnopolni apnenec (skrilnik) s Kehlheima in Solenhofena na Bavarskem služi za pomnoževanje pisem, ki so se pa morala napisati na poseben papir in s posebno tinto.

O kremenjaku tako kakor o apnencu bi se dalo še marsikaj povedati, pa bodi s tem zadosti.

Jan. Koprivnik.

Uvod v jožefinsko šolstvo.

Dr. Iv. Lah.

Leta 1777. je izšla na Dunaju slovensko-nemška knjiga z naslovom: „Sern ali vonusetek teh metodneh buqui“ (Kern des Methodenbuches) z daljšim naslovom in predgovorom, o čemer bomo pozneje govorili. Dobro ohranjen eksemplar te knjige, ki se hrani v ljubljanski licejski knjižnici, nosi na hrbtu kratek naslov: „Metodne Buque“. Ta knjiga je pri nas le malo znana. Glaser jo imenuje le v „kulturnem pregledu“, ko govori o novi šoli. Sket jo omenja mimogrede, v čitankah za učiteljska je niti nima, naravno je, da slovenskega prevoda ne omenja prof. Kadner v svoji knjigi „Dějiny paedagogiky“, kjer našteva vse druge prevode, ki so sočasno izšli. Da se pri nas knjiga tako malo vpoštevata, je menda vzrok to, ker je prevod — in celo slab prevod — ter spada

po svoji vsebini in jeziku bolj v kulturno zgodovino, kakor pa v „zgodovino slovenske literature“. Zato si jo bomo ogledali predvsem od te strani, kajti ravno v tem oziru je ta prevod za nas zanimiv kulturni dokument, ker vidimo v njem izraženo voljo avstrijskega prosvetljenega absolutizma, na drugi strani pa se kaže naš tedanji kulturni položaj, duh časa in razmer, in se tako iz te knjige zrcali cela doba. Saj so „Metodne bukve“ imela namen določati vzgojo nove generacije po principih racionalistične filozofije in po načelih prosvitljenega absolutizma. Neuspehi „Metodnih bukev“ so dokazali, da je bilo v dobi, iz katere so izhajale, mnogo utopičnega: racionalistična filozofija je pri vsem svojem brezverstvu preveč verjela — v človeka, prosvitljeni absolutizem pa je preveč verjel avtoriteti države, ako je mislil, da bo mogoče s šolo narode germanizirati, dežele scentralizirati in tako urediti in okrepiti državno in vladarsko oblast. Toda zgodovina vzgoje je polna utopij; na poti za velikimi cilji, ki so jih videli v nedogledni daljavi največji reformatorji vzgoje, se je le počasi dvigala ljudska masa na višjo stopnjo izobrazbe in kulture. Pri tem so bile metode različne — pogosto je šlo tudi — brez metod. Zato tudi „Metodne bukve“ niso dosegle takoj onih uspehov, kakor se jih je pričakovalo. Pač pa so nam „Metodne bukve“ dokaz, da je imela tedanja avstrijska vlada resno voljo: 1. Zorganizirati ljudsko šolstvo na Slovenskem. 2. Skrbeti za primerno izobrazbo učiteljstva in 3. Voditi vse šolstvo v enotnem državnem duhu.

S tem je bil položen prvi stalni temelj državnega in narodnega šolstva in začetek novega kulturnega življenja. V „Šolstvu za časa reformacije na Slovenskem“¹ sem skušal dokazati, da je ustvarila reformacija prvo narodno šolo v narodu. Trubar piše v predgovoru h katekizmu iz l. 1550.:² „Na tu vas, zueiste, brumne farmoštre, pridigarye, šulmastre inu stariše inu vse, kir znayo brati, per sodnim dneui opominam tar prossim, de vy v cerqui, v šuli, doma inu kir okupe prydete, te preproste vučite lete štuke naše prae kerščanske vere nim naprei berite inu puite vsak praznik, de ti mladi ter stari ye bodo omeili inu prou zastopili.“

V drugi izdaji l. 1535. iznova piše v predgovoru h katekizmu: „Na tu uas šulmastre, pridigarie inu gospodarie prossimo inu opominamo na božim meistu, de vi v naših šulah, cerquah inu v hišah tete štuke te kerščanske vere vse zlaht ludi, suseb te mlade inu preproste s teim naprei prauioč, beroč, pridiguioč inu oprášaioč, koker smo vom tukai naprei izpissali, zueistu vučite. Spomislite, de mi vsi, koku druge vučimo

¹ Gl. „Popotnik“ l. 1910.

² Citat po Sketovi „Čitanki za učiteljišča“.

oli ne učimo, inu od usiga našiga giaua bomo v kratkim času preid teim prauičnim rihtnim stolom Kristusovom raitingu daiali.“

Ta velika skrb za šolo je naravna. Reformacija se je širila večinoma po knjigah in te so mogle imeti uspeh le, ako so znali ljudje čitati. Reformacija pomeni povrat od praznih izmišljenih cerkvenih ceremonij k prvotnim virom, h knjigam: k svetemu pismu in evangeliju. Protestantom se je očitalo, da so namesto živega papeža posadili na prestol — papirnatega; od tod taka skrb za šolo, predvsem za narodno šolo. Le narodna šola je namreč mogla odpreti ljudem nove verske knjige, pisane v narodnem jeziku, da bi jih razumeli mladi in preprosti. Tako je reformacija ustvarila narodno šolo, ki je stala v službi cerkve. Z organizacijo slovenske protestantske cerkve na Kranjskem se je imela izvršiti tudi organizacija šolstva: predikant je bil pridigar in učitelj; kjer so dopuščale razmere, je stal učitelj poleg predikanta; stanovska šola v Ljubljani je imela skrbeti za višjo izobrazbo. Ko je Trubar zapuščal domovino, je zapustil svojo knjižnico v Ljubljani. Tako se je skrbelo za pouk in izobrazbo. Toda ne pozabimo, da je bilo vse protestantsko šolstvo versko šolstvo in da je torej z novo slovensko protestantsko cerkvijo stalo in padlo. Ko se je začutil v cerkvi nemški vpliv (Spindler), začutil se je tudi v šoli (Frischlin). Zato je protestantska šola imela s cerkvijo isto usodo. Ko se je začela protireformacija, se je bil skupaj boj za cerkev in šolo, za vero in vzgojo. Dimitz popisuje te boje, ki kažejo veliko odločnost nekaterih občin, ki so branile svoje šole in učitelje. Boj je bil hud in se je končal šele, ko je škof nastopil s skrajnimi sredstvi.¹ Prvo slovensko narodno in ljudsko šolstvo je torej z reformacijo propadlo — dedščino so prevzeli jezuiti in protireformatorji.

Dasi se je protireformacija zavedala, da bo mogla zadnje sledove reformacije uničiti le z onimi sredstvi, s katerimi je reformacija vzrasla in vstala — s knjigo in šolo — vendar ni stopila takoj na isto pot. Nedostajalo ji je sredstev in moči — ni bilo niti katoliških slovenskih knjig — razen prevoda Pacheneckerjevega katekizma iz leta 1574 — niti primernih slovenskih učnih moči. Zato se je protireformacija prvotno zadovoljila z razdiranjem in uničevanjem slovenske protestantske kulture; le stanovsko šolo v Ljubljani so nadomestili z jezuitskim kolegijem; to je bilo mogoče, ker je bil ljubljanski kolegij enak drugim jezuitskim kolegijem, kakor jih je določala „Ratio Studiorum“ iz leta 1599.¹ — Narodno šolstvo pa je popolnoma propadlo. Jezuitom ni bilo do narodnega šolstva: niso ga potrebovali; tem manj ko ni bilo slovenskih katoliških knjig in je vedno pretila nevarnost, da bi ljudje čitali slovenske pro-

¹ Gl. Dimitz: Geschichte Krains III. str. 285—315, 458—459, 477.

² Gl. Dimitz: Geschichte Krains IV. 102. str.

testantske knjige, kolikor se jih je rešilo med narodom. Jezuiti sploh niso gojili ljudskega šolstva. „Der Begriff der Volksschule lag der Wirksamkeit der Jesuiten fern,“ pravi kratko Volkmer.¹ Njihovi kolegiji so bili namenjeni višji izobrazbi; njihovi gojenci so bili sinovi plemičev in višjih stanov, odločeni za višje poklice.

Tako se je začel oni propad, nevednost in praznovrstvo med ljudstvom, ki je splošen znak protireformacijske dobe. Ni bilo le pri nas tako: duh protireformacije je zavladal povsod; v protestantskih deželah je bilo nekoliko boljše. Tuintam so se pojavile male, zakotne šole po mestih, ki so imele namen, dati otrokom prvotne pojme o čitanju in pisanju. Toda vojni časi in slabe gospodarske razmere so onemogočevale stalno ljudsko šolo. In vendar vidimo ravno v tej dobi občudovanja vredne poizkuse, ustvariti splošno ljudsko izobrazbo.

Komensky, največji pedagoški duh vseh časov, potuje po Evropi, pozivlja narode, stanovce, vladarje, naj povzdignejo šolstvo, sam deluje kot učitelj med „Češkimi brati“, piše obširne učne knjige, za vse narode, za vse dežele, ustanavlja nove šolske zavode po Angliji, po Švedskem, na Ogrskem, pol stoletja se oglašča po vsej Evropi sredi vojnega meteža glas velikega pedagoga — vse zaman. „Naravnost neverjetno je, kako so vsa nadepolna stremljenja in vse nove misli izzvenele na prazno,“ pravi dr. Otmar Kadner v svoji „Zgodovini pedagogike“, ko govori o stanju šolstva v XVI. in XVII. veku.² Tako so jezuiti popolnoma obvladali višjo šolsko izobrazbo in so zasedli tudi vseučilišča. Počasi se je začelo tudi gibanje za nižje šolstvo. Izhajalo je — iz novega verskega gibanja. Proti enostranskemu dogmatizmu in verbalizmu se je pojavila reakcija: na Francoskem so proti jezuitom nastopili janzenisti, na Nemškem proti protestantskim dogmatikom pietisti, v Angliji puritanci — vse tri smeri so šle vzporedno in so prinesle novega življenja v okostenele forme cerkve in šole. Približale so se ljudstvu, mladini, naravi. Kakor je reformacija zidala svojo silo na narodno šolo in je zmagala proti srednjeveški školastiki, tako so nastopili sedaj isto pot janzenisti in pietisti. Zahtevali so v cerkvi vere namesto besedi, a v šoli življenja namesto knjig. Realizem je nastopil svojo zmagovito pot proti zastarelemu, neplodnemu humanizmu. Tako so v Franciji povzdignili novo ljudsko šolstvo oratorijani, šolski bratje in protiroyalisti; na Nemškem piaristi (ordo piarum scholarum) in pietisti. Fenelon in Francke sta pedagoška teoretika te šole. Duh te šole je še vedno strogo verski; prevladuje v nji velika ljubezen do mladine in smisel za praktično stran življenja. Podobno šolstvo se je razširilo v začetku XVIII. stoletja tudi pri nas, kakor

¹ Volkmer: Geschichte der Erziehung und des Unterrichtes. Str. 87.

² Gl. Dr. O. Kadner: Dejiny pedagogiky II. Str. 247.

nam sporoča Jos. Benkovič v jako pristransko pisanem spisu: „Maksimilijan Leopold baron Rasp in njegova šola.“ Miksimilijan Leopold baron Rasp (1673—1742) je izhajal iz stare plemiške rodovine, obiskoval je jezuitske šole, postal je duhovnik in je dobil leta 1699. župnijo Kamnik; obenem je postal arhidijakon za Gorenjsko. Bil je velik prijatelj cerkev in samostanov in je bil tudi član prve „Academiae operosorum“. Rasp je v Kamniku ustanovil šolo, ki je postala nekak začetek novega ljudskega šolstva na Slovenskem, odkar so bile zaprte zadnje protestantske šole po deželi. Rasp je šel z vnemo na delo za novo šolo. Benkovič piše o tem: „Poučeval je nekaj sam, nekaj pa njegovi duhovni pomočniki, katerih je bilo tedaj v Kamniku šest do osem. Služili so za beneficijate in manenusarje. Nekateri bivši Raspovi gojenci so se kot duhovniki naselili v svojem rojstnem mestu in nadaljevali to požrtvovalno in lepo delo. V šoli so se učili dečki ne le čitati, peti in pisati, temveč tudi mnogo gospodarstva, sploh vsega, kar so potrebovali za življenje. Bolj nadarjene učence so poučevali tudi v latinščini, grščini in v glasbi ter jih pošiljali pozneje v Ljubljano, kjer so v jezuitskem kolegiju zvršili študije. Umevno je, da se je večina teh gojencev posvetila duhovskemu stanu. Mnogi so stopili kot redovniki v ta ali oni samostan. Koliko se jih je uvrstilo med svetno inteligenco, ni dovolj znano. Nekateri so postali organisti pri župnih cerkvah in kot taki so prostovoljno poučevali mladino.“ Tako Benkovič o Raspovi šoli. Iz te Raspove šole je izšlo nekaj mož z znanimi imeni, ki jih srečamo kot delavce na polju ljudske vzgoje pred jožefinsko dobo. To pred vsem: Peter Pavel Glavar, Frančišek Mihael Paglovec, Jernej Grošelj in Jurij Japelj. Benkovič natančneje poroča o njihovem delovanju.

Peter Pavel Glavar² je menda po Raspovem zgledu leta 1750. sezidal v Komendi večje šolsko poslopje in je povabil k sebi kamniškega organista Jakoba Zupana, ki je postal v Komendi organist in učitelj. Glavar sam je skrbel za šolo in šolarje. Preskrboval je otrokom tudi hrano in obleko. Otroci so se v šoli učili pisati, čitati, računati in peti. poleg tega pa tudi — umno gospodariti. Zupan sam jih je poučeval tudi v glasbi. Leta 1762. je šel Zupan nazaj v Kamnik, kjer je ustanovil svoj konvikt. Poučeval je meščanske otroke in učence, ki so bili pri njem na stanovanju.

Enako kakor Glavar v Komendi, je deloval Miha Paglovic v Tuhinju, kjer je bil župnik od leta 1705—1759. Po Raspovem zgledu je ustanovil šolo, poučeval je mlade ljudi v pisanju, čitanju in računanju, opozarjal jih z besedo in zgledom na umno gospodarstvo ter jim usta-

¹ Gl. Dom in Svet 1899. Str. 289.

² Gl. Vrhovec: Peter Pavel Glavar. „Ljub. Zvon“ 1884.

novil celo neke vrste hranilnico. Vzgojil je mnogo učencev in njegov vpliv je segal čez gore na Štajersko.¹

Na Gorenjskem v Lescah je na isti način vzgajal narod Jernej Grošelj, na Posavju pri Ljubljani pa Jurij Japelj.

O Japljevi šoli piše Benkovič: „Čprav je imel (Japelj na Ježici) sam tako tesno in skromno stanovanje, vendar se je nastanil le v enem delu hiše, drugi del pa je porabil za šolo. Učil je mladino vseh najpotrebnejših učnih tvarin. Kakor Paglovec, tako jih je tudi on jemal s seboj pod milo nebo in v senci kakega široko razraslega drevesa so sedli na tla in čitali ali pa so se razgovarjali o tem in onem. Japelj je razkazoval in tolmačil to in ono, potem pa jih je izpraševal in učenci so mu odgovarjali. Za oddihljaj jim je naročil, da so morali z njiv pobirati kamenje in plevel. Tako je znal združevati koristno delo s prijetnim. Zasadil je tudi krasen vrt in učil gojence umnega sadjarstva. To peripatetično učno metodo je rabil tudi pozneje kot župnik v Naklem.“ Kakor vidimo se je obdržala Raspova šola celo stoletje prav do državne reforme, ko se je šola razglasila kot politikum. Nekateri Raspovi učenci so bili nasprotniki jožefinskih reform in tudi — državne šole. Rasp sam je izhajal iz jezuitske šole in je bil poln protireformacijskega duha, njegovi učenci pa s svojim zdravim realizmom v šoli in vzgoji nas spominjajo na janzeniste. Japljeva šola na Ježici je nam živa slika janzenistične šole. Koliko je bilo takih šol na Slovenskem pred državno šolsko reformo, se da težko določiti. Apih piše v svojem temeljitem spisu „Ustanovitev narodne šole na Slovenskem“² sledeče: „Šol za elementarni pouk za maso narodovo je bilo do Marije Terezije jako malo v Avstriji; saj se pa tudi niso nič brigali zanje, le tam pa tam je kateri samostan ali grajščina ali katera večja mestna ali tržna srenja nameščala takoimenovane „schulmeistre“; ti so poučevali otroke, sosebno dečke iz boljših rodbin v čitanju, pisanju in računanju. Drugje pa so poučevali cerkovniki ali orglarji, možje, kateri so služili od danes do jutri, katere je občina najela za ta posel spomladi z drugimi koristnimi občinskimi služabniki vred, n. pr. s črednikom in jih zopet odslovlila v jeseni ali takrat, ko se je mogotcem srenjskim videlo, da nima občina od njih zaželjene koristi, ker cerkovnik ne umeje o hudi uri pravočasno zvoniti in toče preganjati, ali ker je poučeval slabo, pretopal bolj nego učil dečke, pijančeval, se bolj bavil s tem ali onim rokodelstvom nego s šolo, ali ker se je na kakšen način zameril vaččanom. Dostikrat je pa tudi učitelj ali poučujoči cerkovnik sam pobral kopita in šel drugam ali si izbral drug posel, pri katerem mu ni bilo treba toliko požirati zaničevanja in slin — pri katerem mu ni bilo treba pobirati borno svojo plačo od hiše do hiše s črednikom vred“.

¹ Gl. Benkovič, l. c.

² Gl. Letopis Matice Slov. 1894 in 1895.

(Dalje.)

Iz šolskih zakonov v Švici.

Miro Šijanec, Maribor.

(Dalje.)

Varstveni oddelki in šolarske kuhinje. Državni svēt otvori v soglasju z občinskimi oblastvi varstvene odelke (classes gardiennes). Ti so namenjeni sprejeti po navadnih učnih urah take otroke, čijih starši so vsled posla izven doma zadržani, sploh take otroke, kateri so brez nadzorstva. — Udeležitev varstvenih odelkov je obvezna za otroke pod trinajstim letom. Opustitev javljenja takih otrok od strani staršev ali občine je ravno tako kaznjiva kakor zamude šolskega pouka. — Država prispeva šolarskim kuhinjam po številu ubogih učencev. Navadno je šolarska kuhinja zvezana z varstvenim oddelkom. — Občine plačajo tretjino plače učiteljem in učiteljicam, katerim je naloženo vodstvo varstvenih oddelkov; to plačo določi državni svēt sporazumno z velikim svētom (zbornico poslancev). Predpisi določujejo organizacijo, načrt in opravljanje teh naredb.

Opravitelji osnovnega pouka.

Ravnateljstvo otročiških, osnovnih in popolnjevalnih šol je v občē poverjeno ravnatelju (directeur), ki ima skrbeti za izvršitev načrtov in določb. — Nadzorstvo posebej je izročeno moškim in ženskim nadzornikom. Za ročna dela učenk in za otročiške šole je imenovana posebna nadzornica (inspectrice). — Učni oddelek drž. sveta lahko tudi imenuje začasne nadzornike za gotove stroke.

Učiteljstvo (Corps enseignant). Poučujejo: v otročiških šolah učiteljice in podučiteljice (maîtresses et sous-maîtresses); v osnovnih šolah razredniki in razrednice (régents-ordinarius); v popolnjevalnih šolah učitelji in učiteljice (maîtres, maîtresses). — Vendar se zamorejo nekateri predmeti (branches) poveriti posebnim učiteljem in učiteljicam. Razredniki in razrednice so stalno nameščeni (postes fixes). Državni svet si pridržuje pravico premestiti učitelje brez odškodnine, toda v sporazumljenju z interesiranimi občinami.

Učiteljski kandidati za osnovni pouk. (Candidats à l'enseignement primaire.) Vsakdo, ki misli prositi za kako službo, ima prebiti preizkušnjo. Učiteljice za otročiške šole so zavezane na eno in zadostno preskušnjo. — Vsak kandidat za razredniško mesto (pri nas ljudskošolsko) pa ima prestati določen čas kot preskušnjo usposobljenosti, in sicer na osnovnih šolah (peure d'aptitudes pédagogiques par un stage).

Vsako leto določi šolski svet število kandidatov ter jih imenuje na podlagi vpisa in natečaja. Tekmovati zamorejo samo kandidati z izpričevalom zrelosti od pedagoške sekcije na genevški gimnaziji (diplôme de maturité de la Section pédagogique du Collège de Genève), ali pa z izpričevalom usposobljenosti od pedagoške sekcije na višji dekliški šoli (diplôme de capacité de la Section pédegogique de l' Ecole supérieure de jeunes filles).

I m e n o v a n j e učiteljic in podučiteljic za otročiške šole pripada občinskemu svetu, a je podvrženo potrjenju strani drž. sveta. Ta zamore imenovanje preklicati. — Pred nastopom službe se te učiteljice lahko pozovejo, da praktično dokažejo usposobljenost, ali da se vsako leto udeležijo posebnih tečajev. V tem slučaju uživajo odškodnino 1—3 fr. na dan. — Kadar je kaka služba na osnovnih in popolnjevalnih šolah prazna, jo razpiše učni odsek; termin je najmanj 15 dni. Nato učni odsek imenuje enketo, sestojéčo iz petih članov, ki poročajo o prosilcih na državni svet. — V enketi so zastopani: ravnatelj osnovnega pouka ali eden izmed nadzornikov; razenteh a) ravnatelj gimnazije (collège) ali oni sekundarnih in višjih dekliških šol, to je, kadar gre za službo razrednika ali razrednice (= ljudskošolskih učiteljev); b) delegiran zastopnik občine, kjer je služba prazna, kadar se tiče imenovanje učiteljice ženskih ročnih del, razrednika ali razrednice, ali učitelja, ki poučuje na popolnjevalnih šolah. — Ako glasom omenjenega poročila državni svet določi, da se prosilec pred imenovanjem podvrže preskušnji, učni odsek imenuje v ta namen posebni jury. Ta preskušnja zamore obsegati tudi vodstvo enega razreda (tenue de classe). Poročilo sodcev je potem odločilno za imenovanje. — Razredniki(ice) se imenujejo, pri enakih zaslugah, izmed podrazrednikov(ic). Opravitelji (učitelji) popolnjevalnega pouka so navadno izvoljeni izmed opraviteljev javnega pouka. — Vsako imenovanje je vezano na uvêt enoletne skušnje; ta čas pa se zamore tudi podaljšati.

Plača.

Plača učiteljic otročiških šol ne sme znašati pod 1000 fr. in ona podučiteljic ne pod 800 fr. Koj po def. imenovanju dobivajo učiteljice povišanje plače letnih 50 fr. zkozi deset let, podučiteljice 25 fr. K tej plači prispevajo občine eno tretjino. — Plača razrednikov(ic) na osnovnih šolah je razdeljena na tri kategorije (po krajevnih razmerah). V prvem plačilnem razredu znaša plača od 1100—1650; v drugem od 1300—1850; v tretjem od 1500—2050. Učiteljice dobivajo vsikdar manjo plačo, in sicer 200 do 350 fr. manje.

Podrazredniki(-ice) dobijo plačo drugega in tretjega razreda šele po dalje trajajočem učiteljevanju v eni in isti občini. Razliko med posamez-

nimi razredi določi država, vendar pa zamore učni odsek osebe premestiti iz nižjega v višji plačilni razred. — Podrazredniki(-ice) imajo pravico do primerne stanovanja, v mestnih občinah pa do odškodnine 600 fr. Poročena učitelj in učiteljica, ki bivata v isti občini, nimata pravice do dvojne stanarine, ampak le do polovice višje, kakor jo dobiva mož. — V občinah, ki oskrbijo učiteljsko stanovanje, imajo razredniki pravico do primerno velikega vrta, ali pa do odškodnine, katero določi učni odsek. — Razredniki(-ice) drugega in tretjega plač. razreda so primorani stanovati v oni občini, v kateri se nahaja njih šola.

Opravitelji osnovnega pouka, počenši od podrazrednika dobijo koj po definit. nameščenju letno in postopno povišanje plače. Ta povišanja znašajo: Za razrednike(-ice) po 100 fr. na leto, skozi 10 let; za podrazrednike(-ice) po 80 fr. skozi 10 let. — Podrazredniki, ki vodijo deške razrede, dobijo še razen tega 15 fr. na mesec. Podrazredniki, voditelji posebnih razredov (classe speciale) imajo pravico do nadrednega povišanja (supplément) plače po 40 fr. na mesec. — Učitelji osnovnih šol ne morejo opravljati službo občinskega tajnika brez dovoljenja drž. sveta, tudi ne opravljati „industrijo“, ki ni dostojna ali primerna njihovemu poklicu.

Plača ravnatelja znaša 5000 fr., ona nadzornika 4000 fr., nadzorice 3700 fr.

Blagajna oskrbi in pomoči. Opravitelji otroških in osnovnih šol, kateri še niso 30 let stari, in vsi oni, ki bodo po objavljenju današnje postave imenovani, so dolžni pristopiti k tej blagajni. Člani so lahko tudi opravitelji, ki so že dosegli trideseto leto ob času konstitucije te blagajne. Vsak član plača na leto najmanj 40 fr. Država vplača za vsakega nevpokojenega opravitelja letnih 70 fr. Občine vplačujejo za vsakega opravitelja, ki je na njihov račun, letnih 40 fr. Kadar bo število članov prekoračilo petdeset, bo država kantonu plačevala 5000 fr. skozi deset let.

Področje in dolžnosti občin.

Vsaka občina mora imeti najmanj po eno otrošisko ter osnovno šolo. Vendar pa se smeta s privoljenjem drž. sveta združiti tudi dve občini, da ustanovita skupno šolo, ako to zahtevajo izredne razmere. — Občine morajo skrbeti za zidanje in vzdrževanje šolskih poslopij in za potrebno opravo, nadalje za snaženje, kurjavo in razsvetljava. — Knjige, druge potrebščine in materijal oskrbi država. — Šolske sobe se ne smejo porabljati za drug namen, kakor so določene, izjemši da učni odsek dovoli po predlogu obč. sveta. — Občine prispevajo za plačo učiteljev na osnovnih in popolnjevalnih šolah v tem razmerju: v mestu ne pod četrtino in ne nad polovico, v ostalih občinah eno četrtino; za učiteljice ženskih ročnih del pa eno tretjino.

Upravni odbor za mesto Genevo, predstojniki in odborniki za druge občine so dolžni sodelovati z učnim odsekom, posebno

1. skrbeti, da za šolo obvezni otroci redno obiskujejo šolo, v katero so vpisani, ter naznaniti one, kateri nimajo nobenega pouka;

2. se prepričati, da se izvršujejo določbe postav in predpisov, zlasti kar se tiče rednosti učnih ur, vzrokov prepogostih zamud, zdravja otrok, reda in obnašanja razredov, moraličnega stanja in snage učencev.

To nadzorstvo lahko izvršuje posebna, od občinskega odbora izvoljena komisija. — Občinsko oblastvo je dolžno naznaniti učnemu odseku (département) vse prestopke težkega značaja.

Sekundarni pouk.

Javni zavodi drugorednega in višjega pouka so:

1. šole za strokovni pouk (l'enseignement professionnel),

2. „collège (izg. kolež), liki gimnazija in realka,

3. sekundarna in višja šola za dekleta (des jeunes filles).

K strokovnemu pouku služijo: *a*) strokovne šole v ožjem smislu; *b*) fakultativni, večerni tečaji; *c*) gospodinjska in strokovna šola za dekleta; *d*) sekundarne šole na deželi; *e*) kmetijski tečaji; *f*) slični zavodi za strokovni pouk ter šole za trgovske in rokodelske učence, kakor jih bo dežela ustanovila.

Strokovni pouk ne zahteva posebnega ravnatelja. Vsekakor zamorejo sekundarne šole na deželi spadati izjemoma pod ravnateljstvo nadzornika za osnovne šole.

Strokovne šole.

Strokovne šole so namenjene dečkom (jeunes gens), ki so dovršili šesto leto osnovnih šol ter se hočejo posvetiti obrtniji ali trgovini (à l'industrie et au commerce). One pripravljajo posebno na tehnični oddelek „gimnazije“ (collège), na šolo za obrtnijske umetnosti (Arts industriels), na šolo lepih umetnosti (Beaux-Arts), na urarsko šolo itd.

Pouk traja dve leti ter obsega francoščino in nemščino (drugi deželni jezik šele sedaj nastopi) z ozirom na spise redakcije in korespondence; trgovinsko aritmetiko in knjigovodstvo; glavne pojme iz matematike, naravoslovja in prirodopisja, ki se mnogokrat uporabljajo v obrti; trgovinsko zemljepisje; zgodovino; risanje in ročna dela; občanski pouk (l'instruction civique).

Šolsko leto traja 42 do 46 tednov, po potrebi 30 do 35 ur na teden. — Vsak razred strokovne šole vodi učitelj, ki tudi poučuje v razredu. Nekateri predmeti se zamorejo poveriti posebnim učiteljem. — Plača je različna, od 100 do 200 fr. na leto za vsako (tedensko) uro. — Te določbe se ne tičejo oseb, ki imajo pouk ročnih del (l'enseignement manuel). — Učenci plačajo 10 fr. šolnine vsak semester.

Književno poročilo.

Ocene.

Arbeitskunde. Ein Hilfsbuch für die Jugend zur Selbstbetätigung durch schaffende Arbeit in Schule und Haus. Izdal Norbert Ladenbauer. Založil A. Haase v Pragi. 247 str. 12 barv. prilog in nad 500 podob v tisku. Cena K 4.20.

Tako se imenuje knjiga, ki ji je namen, da zbudi v mladini smisel in veselje za samostojno delo. Po svojem naslovu, po preprostem, jasnem slogu in bogati ilustraciji je neposredno namenjena mladini. A tudi učitelj bo našel v njej marsikaj zanimivega. Knjige ni spisal posameznik. Že na naslevnem listu je razvidno, da so si delo razdelili mnogi strokovnjaki. Zato je vsebina temeljita in vsestranska.

1. Iz prirodopisa. V tem poglavju razpravlja strokovni učitelj Michel o živalih in rastlinah, ki jih lahko gojimo v akvariju in terariju. Zatem sledi kratko navodilo, kako gradimo pticam valilnice in krmilnice. V končnem odstavku je vse polno dobrih nasvetov za one, ki si hočejo napraviti zbirko metuljev, hroščev ali rastlin.

2. V šolskem vrtu. To poglavje je napisal strokovni učitelj Gaudeck in je razdelil tvarino po mesecih. Lepo povrsti razpravlja o gnojenju in o setvi, o presajanju in negovanju cvetlic itd. Vsa vrtna opravila, ki jih lahko opravljata učenec in učenka, so opisana s preprosto besedo in z jasno podobo.

3. Iz prirodoslovja. Spominjam se iz dijaških let, da sem nad vse ljubil fizikalne poizkuse. V tretjem poglavju omenjene knjige je zbral strokovni učitelj Rust vrsto enostavnih poizkusov in jih je v podobi in besedi popisal tako poljudno, da bi jih lahko proizvajal vsakdo, ki je količkaj spreten in ki ima le trohico ljubezni za naravo. V poizkusih razpravlja pisatelj o občnih svojstvih teles, o mehaniki, gorkoti, svetlobi, magnetizmu, elektriki in o kemiji.

4. Iz zemljepisja je zbrala strokovna učiteljica Waněk nad dvajset prezanimivih poizkusov in navodil za opazovanje. Mnogo je tu za učenca in za učitelja, ki hoče imeti lepe zemljepisne ure. Posebno mi je ugajal odstavek o uporabi peska in ilovice pri zemljepisnem pouku.

5. Vaje v prostoročnem risanju. To je največji in po mojem mnenju najboljši del knjige. Sestavil ga je profesor Rodt, ki je znan po svojem krasnem risarskem delu „Zeichenerrichtungsbriefe“. Razprava je vsa polna črnih podob in barvastih prilog, ki pojasnujejo čtivo. Bolj elementarno, poljudno in dobro pisanega navodila za skiciranje, izrezovanje, perspektivo, harmonično sestavljanje barv in za samostojno snovanje okraskov si ne morem misliti.

6. Vaje v geometričnem risanju. Tu obravnava okr. šol. nadzornik Bergmann vrsto geometričnih nalog, ki so za življenje vsaj toliko vredne, kolikor geometrični dokazi in računi za formalno izobrazbo. V prvem delu je navodilo za risanje, izrezovanje in lepljenje

geometričnih teles, drugi del ima pa vrsto lahkih nalog iz zemljemerstva.

7. Rokotvorno delo za dečke. „Mnogo vas je, ki radi jemljete v roko to ali ono orodje. A često vam upade pogum, ko gledate svoje siromake izdelke, zakaj nespretne so vam še roke.“ Tako nekako govori dečkom sestavitelj tega poglavlja, strokovni učitelj Trausel, pa jim razlaga nato, kako si lahko ustvarijo iz lepenke, deščic ali žice najlepših predmetov. Žal, da je tu izostalo modeliranje in pletarstvo. Potrebno bi bilo tudi posebno poglavje o gospodarskih ročnih delih.

8. Ženska ročna dela. V naslednjem poglavju obravnava učiteljica Eifler najraznovrstnejša ročna dela in pojasnjuje svoja izvajanja z izvrstnimi ilustracijami, ki so deloma fotografski posnetki po izdelanih predmetih.

9. Gospodinjstvo obsega kratko zbirko navodil za pripravljanje preprostih jedi, vrh tega je tu še mnogo dobrih nasvetov za gospodinjjo. Ta del je sestavila strokovna učiteljica Hoffmann.

Knjiga pomeni nekako zlato srednjo pot med staro šolo in takozvano delovno šolo, ki pridobiva zlasti po prizadevanju Kerschensteinerjevem in Pabstovem vedno več tal. Kar ne moremo doseči v šoli, to naj poizkusi učenec z učiteljevo pomočjo doma.

Ko sem predelal vsebino, so mi vstale v duši nastopne misli: 1. Če pri nas sploh kdo pregleda to ogromno gradivo, ki so ga zbrali navdušeni ljubitelji mladine, bo gotovo pokojnega srca zagozdil knjigo med njene tovarišice — če jih je kaj. „Nič za naše razmere in naše ljudi“, bo zamomljal, pa bo pri koncu vzgojna reforma. 2. Ali je sploh mogoče, da bi učitelj, ki si s pravico lasti to ime, ne našel v taki zbirki ničesar, kar bi se dalo porabiti v šoli ali doma? Ali ni tu ničesar vsaj za one naše drage, ki jim zdajpazdaj splava hrepenenje preko branja, pisanja in računanja? 3. Seveda! Čemu našim malim tuja, nemška knjiga, ki jim je samo pomazan papir! Ali prisveti kdaj doba, ko bo v našem slovenskem mladinskem slovstvu poleg pesmic in povestic dobiti še kaj drugega? Morebiti kaj oni knjigi podobnega? Vsaj malo, prav malo — — —. Ej, tako skromni smo!

Drag. Humek

Pismenke za uporabo pri risanju v šoli je naslov lične knjižice, ki je izšla prav kar v Krškem.

Knjižico je priredil znani strokovnjak na polju umetnosti, Dragotin Humek, strokovni učitelj v Krškem.

„Pismenke“ so namenjene in bodo dobrodošle višjim razredom ljudskih šol, meščanskim šolam, obrtnim nadaljevalnicam in tudi učiteljski in realki. Učiteljem in učencem teh šol bo knjižica izvrstno služila. Učiteljem risanja v višjih razredih ljudskih šol in onim na obrtnih nadaljevalnicah bi pa „Pismenke“ še prav posebno priporočal, kajti one jim bodo prihranile nele mnogo truda, temveč še več dragocenega časa. Na obrtnih nadaljevalnicah naj bi imel vsak risar svoj izvod, kar vsled nizke cene knjižice ne bo težko doseči.

Pa tudi vsak posameznik, ki se peča z risanjem, naj ne zamudi prilike ter urno seže po „Pismenkah“.

Vsebina in oblika knjižice bo brez dvoma ugajala vsakomur, ki ima količkaj smisla za predmet.

Tovariš Humek, ki je čitateljem „Popotnika“ dobro znan, (Umetniška vzgoja) nam podaje v knjižici različne vrste modernih pismenk in številčk in poleg tega primere za njih uporabo pri popisovanju risb.

„Pojasnilo“ na prvi strani knjižice zadostuje učiteljem in učencem gori omenjenih šol, da bodo lahko z uspehom uporabljali „Pismenke“.

Ovitek, (naslovna stran) pa je najlepši primer, kako uporabljati moderne pismenke.

Izdal je knjižico I. Koželj, tiskar v Krškem. Cena, kakor že omenjeno, z ozirom na krasno vsebino neprimerno nizka (30 h izvod.) S.

Novosti.

Beli rojaki. Spisal Engelbert Gangl. I. zvezek. Učiteljska tiskarna v Ljubljani 1911. 8° 224 str. Cena 2 K 50 v, vezana 3 K. — Knjiga ima to le vsebino: Upanje. — Stric Kopaševič in drugi. — Moč molitve in trpljenja. — Med dobrimi znanci. — Mare. — Zadnji obisk na Božjakovem. — Dve tihi tragediji. — De profundis. — So to slike iz belokranjskega žitja, namenjene po pisateljevem zatrdilu „prijateljem izza mladosti, tovarišem veselja, bratom dela in naporov“, ki se odlikujejo po lepem vznešenem jeziku. Ne dvomimo, da se ta knjiga dičnega našega tovariša-pesnika, katera dela po svoji zunanosti vso čast tudi Učiteljski tiskarni, gotovo prikupi slovenskemu čitateljstvu.

Slovensko šolstvo na Koroškem v preteklem stoletju. Po raznih virih sestavil Ante Beg. Ponatisk iz „Popotnika“. — Cena s poštnino vred 50 vin. — V Ljubljani 1912. Založil pisatelj. — Natisnila Učiteljska tiskarna v Ljubljani.

Dalmatinsko Pučko učiteljstvo za svoja prava. Pabirci po dalmatinskim novinama. Spljet 1912. Hrvatska štamparija. Cena? — Vsebina zbrana iz raznih dalmatinskih časopisov je večinoma polemičnega značaja — borba za pravice učiteljstva.

„Zvonček“ objavlja v prvi letošnji številki to-le vsebino: Mara Tavčarjeva: Domovini. Pesem. Prosinec. Vinjeta. S. C.: Pri ličkanju. Povest. Simon Palček: Vlasta na vozu. Pesem s podobo. Ivo Trošt: Stric Lužar. Povest. Ignacij Sijanec, učitelj v Gornjem gradu. Podoba. Silvester Košutnik: Premodre glave. Povest. Mara Gregoričeva: Tri ženske. Pesem. Lad. Ogorek: Rudolf Vrabl. Životopis s podobo. Janko Leban: Bratu Franu. Pesem. Bechstin*Silvester: Pravljice. Andrej Rapè: Naj grem z njo! Pesem. Ivan Košir: Frpajtov Andrejče. Povest. Pouk in zabava: Fr. Rojec: Novoletno voščilo. — Fr. Rojec: Novoletna. Pesem. — Rešitev in rešilci. — Ježevo zimsko spanje. — Poštni promet v Londonu o Božiču. — Kotichek gospoda Doropoljskega. V trinajsto leto. Tej številki je tudi priložena krasna trobarvna slika „S pticicami na jug“, delo odličnega tovariša Drag. Humka. Izvedba je obenem najlepše izpričevalo o tehniškem napredku Učiteljske tiskarne. Izborni ta naš mladinski list priporočamo najtopleje.

Razgled.

Časopisni vpogled.

Školski Glasnik 1911, št. 17—20.

K. Zamurović, Telesna kazna u osnovnoj školi. Školski Savet je prepovedal telesno kazen v ljudskih šolah. Člankar zagovarja telesno kazen v posebnih slučajih (trma, nedostojnost, tatvina, uporna laž) ter podpira svoje mnenje z izjavami slavnih pedagogov in z lastno skušnjo, ko pri učencu-škodljivcu nič ni pomagalo razun šibe. Končno predlaga, naj učiteljstvo prosi Šk. Savet za navodila, kako bi naj postopalo z nepopoljšljivimi učenci, in naj vsak slučaj javi višji oblasti, da jih reši takega učenca. Člankar pravi: ako je ljudska šola dolžna sprejeti vse otroke, potem mora imeti tudi dovoljena sredstva, da pokori tudi uporne otroke; ako pa ne sme rabiti vseh sredstev (šibe), potem se mora šola osvoboditi škodljivih nepopoljšljivih učencev in se morajo za takšne ustanoviti povsod primerni zavodi (poboljševalnice).

Svet. S. Popović, Lav Nikolajevič Tolstoj kao pedagog (iz ruskega) Že pred l. 1848. se je Tolstoj bavil z mislijo, da bi osnoval šolo v svojem kraju. Nad 60 let je torej delal za šolo in vzgojo na najrazličnejše načine: nekaj časa kot redcn učitelj, potem zopet kot pedagoški publicist in urednik pedagoškega časopisa, kot pisatelj abecede in čitank ter vobče kot pedagoški mislec. Temeljno načelo njegove šole je bila popolna svoboda. Nje naravna posledica je bilo upoštevanje individualnosti pri pouku. Učenci so se sami prostovoljno učili. Tolstoj karakterizira različne šole s sledečimi besedami: „V cerkveni šoli se sliši neko posebno nenaravno enakomerno kričanje vseh učencev, a redkeje strogi glas učiteljev; v nemški šoli se sliši samo učiteljev glas in redko boječi glaski učencev; v moji jasnopoljanski šoli se slišijo gromoviti glasovi učitelja in učencev skupaj.“ Zanimivo je, da je Tolstoj l. 1876. od vlade dobil dovoljenje, da otvori na svojem posestvu stalne pedagoške tečaje, jasnopoljanska šola pa bi služila kot vadnica. Iz neznanih vzrokov se ti tečaji niso udejevali. Tolstoj ne razumeva pod šolo samo šolskega poslopja, učencev, učitelja in kar spada navadno k tej organizaciji. Njemu je šola vsako zavedno vplivanje izobraženca na neizobraženega, torej tudi vežbanje rekrutov, javna predavanja, zbiranje poučnih predmetov in otvaranje muzejev itd. Pri vzgoji je glavni činitelj osebni zgled vzgojitelja. Tu gre pred vsem za dve stvari: prvič, da vzgojitelj živi dobro in lepo ter se stalno izpopolnjuje, drugič, da iz svojega življenja ničesar ne zakriva. Resnica je glavni pogoj vzgoje, zato pa se mora vzgojitelj v svojem življenju ogibati pogrškov in napak, da mu jih ni treba zakrivati. Vzgoja drugih torej na vse zadnje ni nič drugega kakor neprestano vzgajanje samega sebe. —

Opšta učiteljska skupština u Budimpešti, uvodni članek 18. številke.

Dne 8. decembra 1911 je manifestiralo ogrsko učiteljstvo v Budimpešti za svoje zahteve. Na skupščini je bilo 5 do 6000 učiteljev iz cele Ogrske. Srbsko veroizpovedno učiteljstvo je bilo zastopano z 51 člani. Sprejele so se primerne resolucije. Tudi nekateri poslanci so se udeležili in skušali učiteljstvo pridobiti za svojo politično stranko. Mogoče, da koga ujamejo, toda trajno se učiteljstvo ne sme vdinjati nobeni politični stranki, ampak se mora postaviti na svoje noge.

Compayre, Zašto se predaje, i kako treba da se predaje psihologija. Iz francoščine prestavil Vasa Stajić.

Nadaljuje se članek „Škola rada“, prevod iz nemščine.

K. Zamurović, Školske vlasti i narodno učiteljstvo, uvodnik 19. številke. V šolskih svetih odločujejo nestrokovnjaki, zato šola ne more prav napredovati. Kako bi bilo n. pr. z vojaštvom, ako bi v vojaških stvareh odločevalo duhovništvo, ako bi v vojnem zboru sedel 1 častnik in 10 nestrokovnjakov? Naše šolske oblasti niso v organični zvezi z učiteljstvom, večina članov ne zastopa opravičenih učiteljskih zahtev, ker se boji zamere pri svoji politični stranki. (Vse kakor pri nas!) Gorje napravi, kjer nestrokovnjaki opirajoč se na svojo oblast zahtevajo od strokovnjakov, naj delajo proti svojemu strovnjaškemu prepričanju! Člankar zaključuje: Šolo predajte popolnoma učiteljem in strokovnjakom; dotlej pa ne delajte nič brez nas, ker niste za to ne sposobnejši niti boljši rodoljubi od nas!

Dr. Paja R Radosavljević, Trulež naše pedagogije. — Posvečeno pravim prijateljima srpske i hrvatske narodne pedagogije — Pisatelj trdi, da vlada po vsem srbskem in hrvatskem šolstvu trulež = gniloba ter dokazuje to ostro trditve po vrsti za vse srbskohrvatske dežele. Srbsko veroizpovedno šolstvo na Ogrskem: slaba učiteljska in pedagoška organizacija, slabo sodelovanje učiteljev pri narodni prosveti, izrabljanje učiteljev po degeneriranih politikih, slabo sporazumljenje učiteljev in duhovnikov za duševni napredek ljudstva, slaba organizacija učil in učnih knjig, učiteljski in narodnih prosvetnih institucij. Na Hrvatskem je nekaj boljše: imajo hrv. pedagog. književni zbor z bogatimi strokovnimi izdavanji, imajo svoje glasilo, učiteljski dom, učiteljski konvikt. asimilirajo počasi nova pedagoška gibanja — žalostna resnica pa je, da je hrvatski učitelj sramotno slabo plačan, uživa le malo ugleda, trpi pod političnim pritiskom in klerikalnim koristolovstvom, da je velik jez med narodom in šolo, da je tam velik odstotek analfabetov. Tako stoji s praktično pedagogiko v ogrskih deželah. Teoretično ni boljše. Piše se sicer precej, toda kaj pomagajo učiteljstvu učene razprave o velikih metafizičnih problemih? Ali je pedagoško delo, ako se avtorji nekritično citirajo iz druge roke, ako se obdelujejo polja, ki so jih naši predniki že boljše predelali, ako se na dolgo govori o napakah tujih pedagoških sistemov, svoje nevolje pa ne vidimo? Novi duh teoretične pedagogike ne zahteva toliko sistemov kakor znanstvenega preučevanja onih, ki se poučujejo in onih, ki učijo. Dandanes se vsak sistem mora verificirati in zapečatiti z dejstvi. V kraljevini Srbiji: Novo herbartovstvo je dvignilo toliko prahu, da se ljudem kar možgani zavrtijo, ako kaj slišijo o pedagogiki. V učiteljskem udruženju, ki izdaje knjige in zida učiteljski dom, je le majhen del učiteljstva, narod je brez zanimanja za šolo, učiteljev ugled je neznamenit, plača slaba, nadzorstvo nestrokovnjaško in krivično, učitelj je izrabljen po političnih strankah in sprt s svojim narodnim prosvetnim bratom, duhovnikom. Podobno slika pisatelj razmere v Črni Gori, Dalmaciji, Bosni, Hercegovini ter v Stari Srbiji in Macedoniji (v Turčiji). Povsod se kriči o veliki vlogi učiteljstva, a nikdo noče povedati, kaj pomenijo te fraze v praksi. Da se izve, česa nam manjka, je treba objektivnega in strokovnega preučevanja dejstev in treba je zdrave pedagoške kritike. Nadalje se ne [zadovoljujmo z rezultati dela drugih narodov, ampak pošljimo svoje sposobne ljudi, da na licu mesta preučijo tajnosti tujih uspehov, prirejajmo teoretične in praktične sestanke, približimo se treznemu duhovništvu in ustvarimo ugodne razmere za pravo narodno prosveto, združujmo vse srbske in hrvatske učitelje itd. — Tako pisatelj. Mi Slovenci pa si izprašajmo vest, koljko se njegove besede tičejo tudi nas!

Branko Roler, Učiteljevo raspoloženje i veselost kao vaspitno sredstvo. Veselo raspoloženje učiteljevo zbuja enako raspoloženje pri učencih in s tem znatno poveča sprejemljivost otroškega duha za nauke.

Sinodsko ustrojstvo i školska uredba, uvodni članek 20. številke. Srbske veroizpovedne šole na Ogrskem so popolnoma avtonomne in stoje pod posebnim šolskim svetom. Tudi verouk poučujejo učitelji po navodilih in pod nadzorstvom istega šolskega sveta, katerega predsednik je patrijarh in v katerem sodeluje razun tega še en član

duhovništva. Toda srbski hierarhiji to ni dovolj. Cerkevni Sinod je izdelal novo „Ustrojstvo za ureditev svojega delokroga. Ena točka tega Ustrojstva določuje, da Sinod urejuje šolski verouk v vseh ozirih. To je v nasprotju s šolsko uredbo in mora dovesti do razpora ter tako škodovati srbskemu šolstvu. Članekar M. (urednik Mihajlović) svari duhovništvo, naj s svojo vladohlepnostjo ne ogrožuje srbskega šolstva in s tem obstoja srbskega naroda na Ogrskem.

Kako misle nemački učitelji? Članek je posnet iz lista „Deutsch Jung-lehrer-Zeitung“ po članku: Naloge nemškega mladega učiteljstva. Reakcija je povsod sovražnica šolstva, zato mora učitelj vztrajno in požrtvovalno delati v naprednem smislu. Ker pa je za politično delo potrebna moška zrelost in razumevanje političnih in gospodarskih vprašanj, zato se naj mlad učitelj izogiblje političnemu boju. Pred vsem naj stremi za temeljitostjo v svojem poklicu, od svojih učencev naj razširi pogled in svoj delokrog, da postane pošten prijatelj in učitelj naroda. —

Pitamo li mnogo? Vprašalna metoda, v kateri je bil Sokrates mojster, je v šoli zelo priljubljena, dostikrat pa neumestna in se rada precenjuje. Vprašanje je vrvice, ki učencu ne pušča dovolj svobode in samostojnosti. Včasih zadostuje znamenje z roko ali pogled, da učence govori, ali kratek poziv, naj nadaljuje, ponovi itd. Sploh je dobro navaditi učence od vsega začetka, da ponovijo samostojno in držema brez vprašanj, kar so razumeli od predavanja. Upoštevanja vredno je pravilo: Pusti učence, da govorijo, ti pa molči, kolikor mogoče! Učitelj naj torej izprašuje čim manj, nasprotno pa je tudi dobro, da učenci čim večkrat stavijo vprašanje.

F. V.

Učiteljska Zora 1911. O prvih 4 številkah tega glasila „Saveza učiteljskih društava Bosne i Hercegovine“ sem natančneje poročal že v lanskem Popotniku. Ostale številke sem dobil pred kratkim časom, podajem torej le kratek pregled. Vsebina je razvrščena pod nadpise: pedagoška teorija, metodični članki, stanovska vprašanja, pedagoška praksa, občno poučni članki in listek.

V pedagoški teoriji so članki: Mašta (domišljija) u školskom obrazovanju. — Osvrt na Okanovićeve književni rad. — Školske šetnje. — Odnos svijesti prama općem procesu organske evolucije.

Metodičen članek je: Jesen u školskoj bašči (vrt).

Stanovska vprašanja zavzemajo važno mesto v glasilu učiteljske zveze. Naslovi člankov povedo večinoma tudi vsebino: Učiteljski podmladak. — Odziv na članek: „Demokratizem i učiteljstvo“. — Govor nar. posl. Gjüre Džamonje o obligatnom polasku škole. — O našem praktičnom ispitu. — Doživljaji jednog učitelja. — Zabilježke jednog seoskog učitelja. — Naš socijalni položaj i staleška svijest. — Nerazdijeljena nastava. — Naši namještaji i premještaji. — Odgovori zem. vlade na razne interpelacije poslanika. — Pismo jedne učiteljice svojoj najmlagjoj kolegini. — Kotarski školski referenti.

Iz pedagoške prakse sta članka: Praktični principi iz očigledne nastave u I. razr. osnovne škole. — Dijeljenje in sadržanje u III. razredu.

Občno poučni članki so: Stogodišnjica Dositija Obradovića. — Stogodišnjica Rujgjera I. Boškovića. — O postanku i suzbijanju praznovjerice i vračanja. — Dr. L. L. Samen-hof i problem međunarodnoga jezika. — Račun o svijetu. — Sa glavne učiteljske skupštine u Zagrebu.

Naslov lista je tiskan v latinici in cirilici, da zadovolji Srbe in Hrvate, članki pa so tiskani s takšnimi črkami, v kakoršnih je pisan rokopis. Večina člankov ima latinico.

F. V.

Die Landschule. Že v preteklem letu so izšle prve tri številke letnika 1912., ki pa se dobe z naročitvijo še vedno. Njih vsebina je sledeča:

1. Pri 12. številki lanskim M. f. P. u. S. sem govoril o Lindenthalerjevi „Deutsche Sprachlehre“ in ta številka L. S. prinaša zopet razgovor o nji pod „Sprechlehre

und Großsprecher“. Kakor kaže naslov, se ne ogrevajo nikjer preveč zanje. — Aktualna in temeljita je razprava dr. Gerhard Buddeja „Die Schullügen“. Zlasti se postavlja pisatelj v nasprotje s Foersterjem ter se opira na Gurlitta. — Die Stufe der Darbietung oder Anschauung im Rechtschreibunterrichte Th. Frankeja se naslanja na stavek iz Neumannovega „Gedächtnis“: Našel sem s primerjajočimi poskusi, da se sploh ne da določiti, da bi bila ena edina metoda podavanja za vse slučaje najprikladnejša za neposredno ponovitev“ ter resumira svoja izvajanja v sledečih stavkih: „1. Navadi učenca na natančno zaželjeno naziranje in pojmovanje pismenke. — 2. Navadi učenca na jasno spoznanje in utisnitev posebnih ali izrednih sestavnih delov pismenke. — 3. Navadi učenca na strogo mišljenje in voljo. — 4. Pusti, da vidi in tvori tvoj učenec le pravilne besedne like.“ — Ergänzung im 4. Fall je Lektionsentwurf. — V „Anregungen und Erfahrungen“ zavzemata mesto „Angewandte Geschichte“, o čemur ne rečem nič, ker ne poznam knjig, ki jih akceptira pisatelj, h „Arbeitsschule und Raumlehre“ pa bi omenil, da sta nam o tem pisala že praktičnejše Heric in Pulko v „Popotniku“, še predno je bila delovna šola vsakemu na jeziku.

2. Kleinpeters neueste Schulreformen. — Kleinpeter ima smolo; kakor odpre usta o šolski reformi, že mu zapro usta z dokazi. Tukajle, n. pr. mu pravijo, da napravlja iz Layeve zahteve dovtip — pa še ta da je slab. Kleinpeter pa si je menda nadel tudi perje hamburških reformerjev pa tako nerodno, da mu je tisto v zasmeh, kar je onim v čast. — V 2. in 3. številki zavzema mesto „Form und Anschauung“ kot prispevek h kritiki delovne šole dr. Hermana Walsemanna, v katerega se ne spuščam. Služil bo jako dobro onemu, ki hoče osvetliti vse zahteve o delovni šoli v nas Slovencih, ker tudi nam ne bodo za vedno zadostovale Požegarjeve „Reformske misli“. — V „Anregungen u. Erfahrungen“ je Frida Feichtinger s svojimi „Vorschläge zur planmäßigen Belehrung über die Alkoholschäden an Volks- und Bürgerschulen“ zopet povedala, da je treba sistematičnega pouka v tem oziru celo v vseh predmetih. Celih sedem knjig priporoča pisateljica učiteljstvu, da se pouči o vprašanju, za katero „kaže učiteljstvo žalibog tako malo interesa“. Pa mislim, da se ne kaže interes samo v tem, če se obiskuje „dneve alkoholovih nasprotnikov“. — „Von der Selbständigkeit im Lehramt“ je prijateljska beseda tovariša tovarišu. Od strani 49.—56. zavzemajo mesto prav drobno tiskane „Hinweise und Glossen“.

3. „Meinungen zur Gehaltsfrage“. — Prav lepo resnico je povedal Ittenhoffen — pa kaj? Ko smo slišali že vse to trikrat in so to že slišali tudi naši mnogoštevilni podporniki — prijateljev nimamo“. — „Können die Arbeitsschulideen auch in Landschulen verwirklicht werden?“ je odtisek iz H. Stiebalejeve knjige „Der Arbeitsunterricht“ (Österr. Verlag, Dunaj) in o njem rečem tisto „Form und Anschauung“, ki ima v ti številki svoj konec. — „Der Wert der mündlichen Sprachpflege für das Rechtschreiben“ Th. Frankeja sloni na teh stavkih: 1. Skrbi za izobrazbo jasne glasovne zavednosti v učencu — s tem, da govoriš vzorno ti in on, z ostro artikuliranim čitanjem besed, ki se pišejo, s pridnim glaskovanjem. — 2. Skrbi za trdno zvezo glasu in črke! — 3. Pripravi učenca do tega, da sliši način pisanja iz glasovne oblike besede! — „Der Mond und die Sterne“ je učna slika za nižjo stopnjo iz H. Zimmermannove knjige: Handbuch für den Anschauungsunterricht und die Heimatskunde. — V „Anregungen u. Erfahrungen“ je „Aus der Praxis in der Elementarklasse“. Pisec je jako odkritosrčen, če pa je zadel povsod pravo — kdo naj sodi o tem? Saj imamo s svojimi izkušnjami tudi svoje misli, svoja prepričanja. — Tu je še tudi odstavek „Kindergartenerziehung“. — „Hinweise und Glossen“ pa „Bücherbesprechungen“ zaključujejo zvezek.

Vsaka tretja številka pa bo imela poslej še prilogo, kakšno naj bo delo učiteljevo na šolskem vrtu in v poljedelstvu. V ti številki je „Der Schulgarten“. P. F.

Srednje in višješolski vestnik.

Ženske na višjih šolah. V tekočem zimskem semestru se je vpisalo v nemške visoke šole 1856 žensk. V zadnjem semestru je bilo vpisanih 1432, v lanskem zimskem pa 1108. Letos se je v Berlinu vpisalo v visoke šole 638 žensk, v Monakovem 83, v Göttingenu 160, v Heidelbergu 142, v Bonnu 135, v Freiburgu 86, v Vratislavi 84, v Lipskem 59, v Greifswaldu 49, v Münsteru 47, v Kraljevcu 46, v Marburgu 28, v Halle 27, v Jeni 24, v Tübingenu 23, v Erlangenu 19, v Kielu 18, v Würzburgu 10, v Rostoku 3. — Žensk hospitantinj je vpisanih letos 1928, v poletnem semestru le 1168, a minulega leta 1772. Skupno torej je na nemških visokih šolah hospitantinj in rednih slušateljic 3784, dočim jih je bilo v poletnem semestru 2600, minolo zimo 2880.

Pregled avstrijskih gimnazij in realk v šolskem letu 1911/12:

Število	popolnih	nepopolnih	Vzdržuje							Učni jezik							
			država	dežela	mesto	škof	redovniki	fond	zasebniki	nemški	češki	poljski	italijanski	rusinski	srbo-hrv.	slovenski	dvojezični
gimnazij: 316	290	26	229	9	13	8	22	4	31	135	63	78	7	9	6	1	17
realk: 149	132	17	113	30	2	—	1	1	2	81	45	14	6	—	2	—	1

Število učencev: na gimnazijah 104.702 (med temi 3584 učenk).

„ „ „ realkah 49.365.

Šolstvo na slovanskem jugu.

Ljudske šole v Srbiji. Delujočih ljudskih šol v Srbiji je 1230 deških 168 dekliških. Na teh šolah deluje 1657 učiteljev in 1069 učiteljic. 28 šol je zaprtih. Srbija ima $2\frac{3}{4}$ milijona prebivalcev.

Inostransko šolstvo.

Policijska šola v Pekingju. Kitajsko se zadnja leta naglo razvija, zlasti tudi šolstvo. Zanimivo je, da imajo tam posebno policijsko šolo. Pouk v njej ni samo teoretičen, ampak tudi praktičen: tretjina učencev izvršuje v mestu policijsko službo, in sicer se menjavajo vsakih 10 dni. Šola ima pet tečajev, katerih vsak traja po več mesecev. V zadnjem tečaju se uči tudi ognjegasna služba. Policijske šole so izvezbale že okoli 3000 ljudi.

Ljudske šole v Rusiji. Po statističnem popisu aprila lanskega leta je bilo v Rusiji 100.295 ljudskih šol, v njih 70.866 učiteljev, 83.311 učiteljic in 100.295 duhovnikov. Učencev je bilo vseh 6.180.510, med temi 4.199.564 dečkov in 1.980.946 deklic. Stroški za ljudske šole so znašali 90.798.199 rubljev. Rusija ima v Evropi 106 milj., v celoti pa nad 130 milj. prebivalcev.

Japonsko šolstvo. Najstarejša japonska zgodovina, dovršena l. 711 po Kr., stavi začetek japonske civilizacije v l. 284 po Kr., ko je prišel iz Koreje poslanik Adziki poučevat japonskega prestolonaslednika. Izobrazba se je širila in l. 701 je bil izdan ukaz o uredbi višjih narodnih šol. V poznejših bojih med posameznimi knezi je šolstvo zopet propadlo. Pravi razvitek japonske civilizacije se začelja z vlado sedanjega cesarja. Leta 1868. je izšel zakon o vseučiliščih, srednjih in ljudskih šolah. L. 1871. je bilo ustanovljeno ministrstvo prosvete. L. 1872. je izšel zakon o izobrazbi. Po tem zakonu je bila

cela država razdeljena na 8 vseučiliških okrožij, v vsakem okrožju bi morala biti univerza. Okrožje bi se delilo na 32 srednješolskih okrajev, vsak z eno srednjo in 210 ljudskimi šolami, Ta načrt pa se ni izpeljal

Ob 40letnici šolskega zakona v šolskem letu april 1907 — marec 1908 je bilo na Japonskem 27.125 ljudskih šol, 5.713.698 šolskih otrok. Dečkov je obiskovalo šolo 98·53%, deklic pa 96·14%. Vzornih šol je bilo 69 z 19.359 učenci. Srednjih šol je bilo 287 in dijakov 111.436. Višjih deklinških šol je bilo 133 in učenk 40.273, višjih šol za mladeniče 8 s 4888 dijaki, 3 univerze so imele 7370 slušateljev. Razun tega so bile socialne šole (strokovne), šole za slepe in gluhoneme. — Japonsko ima nekaj nad 50 milijonov prebivalcev.

Razne vesti.

Bakterije v šolskem prahu. Velik sovražnik človeškega zdravja je prah, ki se nabira posebno v prostorih, kjer se shaja mnogo ljudi. V šolo nanosijo učenci dannadan s ceste vse polno prahu. In koliko je še po deželi šol, podobnih kmečkim sobam, ki jim je snaziteljica nečedna, lena gospodinja. Ali ne grešimo mnogo v tem pogledu? Dr. Herman Peters z bakteriološkega zavoda v Brnu je izvršil v tem smislu zanimive poizkuse. Raziskal je izpočetka šolski prah, ki ga je nabral v učilnici in telovadnici nekega starega šolskega poslopja. Nato je ponovil raziskavanje na prahu iz učilnice in telovadnice novega šolskega poslopja. V vseh štirih vrstah šolskega prahu je določil množino bakterij in je dognal, da je v vseh razmeroma malo kalie, čeprav je bil dan pred raziskavanjem deževen in niso dotičnih prostorov posebej osnažili in prezračili. Nad vse čudno je gotovo dejstvo, da je bilo v prahu starega poslopja skoraj dosledno manj bakterij nego v onem iz novega. Največ kalie je bilo v prahu na klopeh in na podu, najmanj pa na učiteljevem prostoru, kamor redko prihajajo učenci. V prahu iz telovadnice je bilo mnogo manj bakterij in še te so bile vseskozi neškodljive. Po svojem raziskavanju sklepa dr. Peters: Stara šolska poslopja so lahko tako zdrava kakor nova. Treba je le, da jih zadostno zračimo in snažimo.

Kosmos 191. l. št. 10.

Šola se je podrla. V Golonovu na rusko-šleski meji se je zaradi preobilega snega podrla ondotna šola. Dva učitelja in štirje učenci so bili ubiti. Mnogo učencev je bilo težko ranjenih.

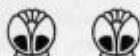
Analfabeti v Evropi. Neki švedski statistik je glede evropskega šolstva prišel do sledečih podatkov: v posameznih državah pride na 100 prebivalcev nastopno število analfabetev: Rumunija 75, Srbija in Rusko 62, Portugalsko 60, Bolgarija 53, Italija 31·3, Avstro-Ogrska 30, Nizozemsko 21, Angleško 01, Francoska 02, Dansko 0·2, Nemčija 0·05, Švedska in Švica 0·01. Od vseh otrok od starosti 5. do 15. leta obiskujejo šolo le 50 odstotkov redno. Evropa šteje 465 451 šol, 1,050.634 učiteljev in 42,281.691 učencev.

Koliko prebivalcev pride na enega ljudskošolskega učitelja. Na Nižjeavstrijskem 229, na Dunaju 450, na Moravskem 307, v Pragi 848, v Liberci 400, na Predarlškem 350, na Koroškem 397, na Gornjeavstrijskem 423, na Štajerskem 401, v Šleziji 493, na Goriškem 500, v Galiciji 658, v Bukovini 673, na Kranjskem 674, v Dalmaciji 685, v Istri 930.

Antialkoholizem pri Srbih. Na Srbskem izhajata dva protialkoholna lista. Obema je urednik dr. Popović. „Trezvenost“ (= treznost), list za razpravljanje alkoholnog pitanja, izhaja že 4 leta, je mesečnik in stane na leto 2 dinara. „Saveznik“, omladinski list sa slikama, organ saveza trezvene mladeži, je začel izhajati lani, po 10krat na leto za ceno 1 dinarja. Znani pisatelj dr. Paja Radosavljević v „Školskem Glasniku“ navdušeno pozdravlja oba lista in priporoča protialkoholno gibanje srbskemu učiteljstvu. Pri tem prinaša pretresljivo sliko jugoslovanskega popivanja. Kamor je prišel med rojake bodi si kot dijak na gimnazijo v Zemun, na učiteljišče v Sombor, Pakrac, Osek, potem na potovanju skoz Slavonijo, Hrvatsko, Dalmacijo, Bosno in Hercegovino, potem na Du-

naju med rojaki-dijaki, istotako v Jeni — povsod se je pilo ali vino ali žganje ali pivo. Šele v Švici je našel protialkoholna društva in se je navdušil za nja. Skušal jih je potem kot profesor uvesti med dijaki v Somboru, toda je naletel na hud odpor, posmehovali so se mu celo profesorji. Izselil se je v Ameriko in tam našel rojake izseljence istotako vdane pijači kakor doma s častno izjemo Hercegovcev in Črnogorcev. Da se izogne pijančevanju, mora se izogibati tudi družbe rojakov. V svoji rodbini in vztrajnem delu najde svoje zadoščenje. Ako bi dr. Radosavljević poznal slovenske dijaške krogarije zlasti v 90ih letih ter tudi še poznejše popivanje naših nadebudnih mladih gospodov raznih poklicov, bi svojo sliko od Srbov in Hrvatov lahko razširil tudi na Slovence. Alkoholizem je res kuga za Jugoslovane. Na Reki, kjer je skoro izključno jugoslovansko delavstvo, so o božičnih praznikih 22 brezavestnih pijancev morali odpeljati z rešilnim vozom. Koliko pa so jim odvlekli prijatelji in sorodniki! V soboto dobijo delavci denar in gredo z njim naravnost v gostilno, od koder se vrnejo v pondeljek zopet na delo, seveda nekaj ur prepozno in že prosijo delodajalca za predujem, da morejo v gostilni poravnati svoj račun. Kdor hoče Jugoslovanom dobro, res mora protialkoholnemu gibanju med nami želeti najboljše uspehe.

V.

DUNAJ III. Hauptstraße 95

Projekcijski aparati

solidno in stvarno izdelani za šole, društva in obitelji
Serije projekcijskih slik po ceni. :: Serije na posodo.

Fotografski aparati

Sušilne plošče lastnega izdelka.

Glavni seznam vseh fotografskih potrebščin na zahtevanje
brezplačno in brez poštnih stroškov! Istotako specialni
projekcijski katalog

Razpis daril za učitelje! K 3800. Zahtevajte prospekt!

RAZPIS NATEČAJEV.

□ □ □

Učiteljske službe.

Štev. 62.

Na petrazredni ljudski šoli v Artičah je stalno oziroma provizorično popolniti mesto učitelja z dohodki III. plačilnega razreda.

Prošnje za to službo je vlagati po službenem potu pri krajnem šolskem svetu v Artičah do 29. svečana 1912.

Okrajni šolski svet Brežice,
dne 29. prosinca 1912.

Štev. 80.

Na trirazredni ljudski šoli v Prevorju ste stalno popolniti dve učiteljski mesti z dohodki II. plačilnega razreda.

Prošnje za te službe je vlagati po službenem potu pri krajnem šolskem svetu v Prevorju do 29. svečana 1912.

Okrajni šolski svet Kozje,
dne 29. prosinca 1912.

Štev. 626.

Na dvorazredni ljudski šoli na Blanci je stalno popolniti mesto učitelja z dohodki II. plačilnega razreda.

Prošnje za to službo je vlagati po službenem potu pri krajnem šolskem svetu na Blanci do 29. svečana 1912.

Okrajni šolski svet v Sevnici,
dne 29. prosinca 1912.

Štev. 102.

Na trirazredni v drugem plačilnem razredu stoječi ljudski šoli na Ščavnici se namesti trajno učiteljska služba. Obeh deželnih jezikov popolnoma zmožni prosilci, oziroma prosilke za to mesto naj vložijo svoje z zrelostnim spričevalom, z spričevalom o učiteljski usposobljenosti ter z dokazom avstrijskega državljanstva opremljene prošnje službenim potom do 20. marca 1912 pri krajnem šolskem svetu na Ščavnici pošta Radgona.

Okrajni šolski svet Gornja Radgona,
dne 3. februarja 1912.

Predsednik:
Bouvard m. p.

Stev. 37/12 R.

Na štirirazredni ljudski šoli pri Sv. Križu na Slatini se stalno namesti učiteljska služba z dohodki po II. krajevem razredu in s prosto izbo.

Prosilci za to mesto naj vložijo svoje redno opremljene prošnje predpisanim potom do 29. februarja 1912 pri krajnem šolskem svetu pri Sv. Križu na Slatini.

Dokazati je znanje obeh deželnih jezikov.

Okrajni šolski svet Rogatec,
dne 19. januarja 1912.

Predsednik:
Dr. Netoliczka.

